KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN
FACULTEIT THEOLOGIE EN RELIGIEWETENSCHAPPEN

TUSSEN RELIGIE EN POLITIEK: RELIGIEUZE EN POLITIEKE DIMENSIES VAN HET ISRAËLISCH-PALESTIJNS CONFLICT

Masterproef: eindverhandeling
tot verkrijging van de graad van
Master in de wereldreligies

door

Hicham AÂNAJI

Promotor

Prof. Dr. Joachim YESHAYA

2024

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

FACULTEIT THEOLOGIE EN RELIGIEWETENSCHAPPEN

TUSSEN RELIGIE EN POLITIEK: RELIGIEUZE EN POLITIEKE DIMENSIES VAN HET ISRAËLISCH-PALESTIJNS CONFLICT

Masterproef: eindverhandeling
tot verkrijging van de graad van
Master in de wereldreligies

door

Hicham AÂNAJI

Promotor

Prof. Dr. Joachim YESHAYA

2024

SAMENVATTING

Aantal woorden: 24713

Hicham, Aânaji

Tussen religie en politiek: religieuze en politieke dimensies van het Israëlisch-Palestijns conflict

Masterproef (verhandeling) tot verkrijging van de graad van Master in de theologie en de religiewetenschapen

Examenperiode: juni 2024

Promotor: Prof. Dr. Joachim Yeshaya

Het Israëlisch-Palestijns conflict is een complexe kwestie met significante maatschappelijke impact, in het bijzonder onder moslimjongeren. Dit onderzoek richt zich op de religieuze en politieke dimensies van het conflict, met een specifieke focus op de escalatie vanaf 7 oktober 2023. De complexiteit van het conflict wordt vaak gereduceerd tot een louter religieuze strijd tussen moslims en joden, terwijl het ook sterke politieke dimensies bevat. Deze simplistische voorstelling draagt bij aan een gepolariseerd klimaat binnen de multiculturele samenleving, waarin nuance vaak verloren gaat.

Het doel van deze thesis is om een grondige analyse te maken van de rol van religieuze en politieke motieven in het Israëlisch-Palestijns conflict in de aanloop naar 7 oktober 2023. De onderzoeksvraag luidt: In hoeverre spelen religieuze en politieke motieven een rol in het Israëlisch-Palestijns conflict?

Het onderzoek is hoofdzakelijk gebaseerd op een uitgebreide literatuurstudie, waarbij historische bronnen en actuele politieke analyses worden gebruikt. De eerste hoofdstukken schetsen de historische context van de Joodse diaspora en de oprichting van de Joodse staat in 1948, evenals de spanningen tussen de Arabische buurlanden en Israël. Dit biedt een noodzakelijke achtergrond voor het begrijpen van het huidige conflict. Vervolgens worden de religieuze dimensies van het conflict besproken, met specifieke aandacht voor de oorlog tussen Hamas en Israël vanaf 7 oktober 2023. De politieke dimensies worden eveneens geanalyseerd, met nadruk op de impact van de Abraham-akkoorden (2020) en de daaropvolgende normalisatiegesprekken tussen Israël en Saudi-Arabië. Ten slotte worden mogelijke oplossingen voor het conflict besproken.

De belangrijkste bevindingen van dit onderzoek tonen aan dat zowel religieuze als politieke motieven een cruciale rol spelen in de voortzetting van het conflict. Religieuze teksten worden door beide partijen gebruikt om hun acties te rechtvaardigen. Politieke ontwikkelingen, zoals de Abraham-akkoorden en het Amerikaans buitenlands beleid in de regio, hebben eveneens een grote invloed op het conflict.

Tot slot stelt deze thesis dat een diepgaand begrip van zowel de religieuze als de politieke dimensies essentieel is voor een genuanceerde beeldvorming en voor het streven naar een duurzame oplossing voor het Israëlisch-Palestijns conflict. Verder wordt aanbevolen om onderzoek te doen naar socio-economische factoren die ook een rol kunnen spelen in het conflict, evenals naar hermeneutische verschillen in religieuze interpretaties. Deze studie hoopt bij te dragen aan een genuanceerde, beargumenteerde beeldvorming over het Israëlisch-Palestijns conflict en over de joods-islamitische relaties opdat een meer constructieve dialoog mogelijk is.

Voorwoord

Voor u ligt de masterthesis "Tussen religie en politiek: religieuze en politieke dimensies van het Israëlisch-Palestijns conflict". Deze thesis vormt het sluitstuk van mijn masteropleiding in Wereldreligies binnen de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen aan de KU Leuven.

Het Israëlisch-Palestijns conflict is een complex en langdurig conflict dat momenteel volop woedt. Dit schetst vaak een vertekend beeld van de relaties tussen joden en moslims. Met deze masterthesis streefde ik ernaar inzicht te verschaffen in de religieuze en politieke dimensies die aan de basis liggen van dit conflict. Mijn interesse in zowel religie als politiek heeft mij ertoe aangezet om deze studie te verrichten, vooral gezien de recente ontwikkelingen en de aanhoudende spanningen in de regio.

Ik wil in het bijzonder mijn promotor, prof. dr. Joachim Yeshaya, bedanken voor de uitstekende begeleiding en ondersteuning tijdens het schrijfproces. Ik heb u bewust als begeleider gekozen, omdat ik wist dat uw expertise en kritische blik mijn thesis naar een hoger niveau zouden tillen. Uw begeleiding heeft mijn leermogelijkheden gemaximaliseerd, waarvoor mijn oprechte dank.

Tot slot wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor hun voortdurende steun en begrip tijdens mijn onderzoeksproces. Hun aanwezigheid en aanmoediging hebben een grote rol gespeeld in het voltooien van deze thesis.

Inhoudstafel

Voorwoord.....
Inhoudstafel..... VII
Bibliografie..... IX
Inleiding 1
Hoofdstuk 1: Historische scharniermomenten tijdens de Joodse diaspora 3
1.1 De verspreiding van het Joodse volk in de premoderne tijd..... 3
1.2 De Joodse diaspora sinds de moderne tijd 7
Hoofdstuk 2: Cruciale gebeurtenissen in aanloop naar het Israëlisch-Palestijns conflict .. 11
2.1 Theodor Herzl en het verlangen naar een Joods tehuis 11
2.2 WOI en de drie afspraken op weg naar de oprichting van Israël 11
2.2.1 McMahon-correspondentie (1915)..... 11
2.2.2 Sykes-Picotverdrag (1916)..... 12
2.2.3 Balfourverklaring (1917)..... 12
2.3 De onafhankelijkheidsverklaring van Israël (1948) 13
2.4 Belangrijkste ontwikkelingen sinds 1948 14
Hoofdstuk 3: Religieuze dimensies vanuit islamitisch perspectief 15
3.1 De historische en spirituele relevantie van Jeruzalem voor moslims 15
3.2 De invloed van Koranische interpretaties in het Palestijns verzet 16
3.3 Hadith-literatuur, eschatologie en de hoop op bevrijding..... 18
Hoofdstuk 4: Religieuze dimensies vanuit Joods perspectief 23
4.1 Sion en de (Derde) Tempel: spanningen rondom de toekomst van Jeruzalem ... 23
4.2 Eschatologie, messianisme en hun invloed in het hedendaags conflict 26
4.3 Bijbelse symboliek in Netanyahu's oorlogsretoriek 28
Hoofdstuk 5: Politieke dimensies van het conflict 30
5.1 Het Amerikaanse buitenlands beleid: Israëlische steun, geostrategische belangen en de invloed van de Israëllobby 30
5.2 Abraham-akkoorden: aanleiding tot Hamas' verrassingsaanval? 32
5.3 "Eretz Israel" en het "Nieuwe Midden-Oosten" 35
5.4 Religieuze invloeden op het Amerikaans beleid: het christelijk zionisme..... 36
5.4.1 Christelijke denominaties in de Verenigde Staten 36
5.4.2. Christelijk zionisme, eschatologie en de impact op het Israëlisch-Palestijns conflict..... 37
Hoofdstuk 6: Mogelijke oplossingen en toekomstperspectieven..... 41
6.1 Tweestatenoplossing 41

6.2 Binationale staat 44
Besluit 45
Beperkingen en aanbevelingen 46

Bibliografie

MONOGRAFIEËN

Aânaji, Hicham en Joachim Yeshaya. *Discriminatie of privileges? Het dhimmi-statuut voor joden onder de Ottomaanse sultan Bayezid II (reg. 1481-1512) met de boekdrukkunst als casestudy* [scriptie]. KU Leuven: Faculteit Theologie en Religiewetenschappen, 2023.

Anne Frank Stichting. *Antisemitisme: Een geschiedenis in beeld*. 's-Gravenhage: SDU, 1989.

Armstrong, Karen. *Jerusalem: One City, Three Fates.* Londen: HarperCollins, 1996.

Armstrong, Karen. *Fields of Blood: Religion and the History of Violence*. Londen: The Bodley Head, 2014.

Armstrong, Karen. *Islam: Geschiedenis van een wereldgodsdienst*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2015.

Barnes, Ian. *Historische Atlas van het Jodendom: De bewogen geschiedenis van het Joodse geloof in kaart gebracht*. Kerkdriel: Librero, 2018.

Brog, David. *Standing With Israel: Why Christians Support the Jewish State*. Florida: Charisma House, 2006.

Brown, Jonathan. *Hadith: Muhammads Legacy in the, Medieval and Modern World.* Oxford: Oneworld Publications, 2017.

Chomsky, Noam. *The Fateful Triangle: The United States, Israel and the Palestinians*. Chicago: Haymarket Books, 1999.

Cohen, Mark. *Under Crescent and Cross*: *The Jews in the Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press, 2008.

Corluy, Lander. *De strijd om het geheugen van Israël: De New Historians en het Israëlisch-Palestijnse conflict.* Leuven: Acco, 2003.

Elukin, Jonathan. *Living Together, Living Apart: Rethinking Jewish-Christian Relations in the Middle Ages.* Princeton: Princeton University Press, 2009.

Fisk, Robert. *De grote beschavingsoorlog: de verovering van het Midden-Oosten*. Antwerpen: Manteau, 2006.

Fromkin, David. *A Peace to End All Peace: Creating the Modern Middle East* 1914-1922. New York: Holt, 1989.

Gelvin, James. *The Israel-Palestine Conflict: One Hundred Years of War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Herremans, Brigitte en Ludo Abicht. *Israël & Palestina, de kaarten op tafel*. Kalmthout: Pelckmans, 2016.

Hiro, Dilip. *Cold War in the Islamic World: Saudi Arabia, Iran and the Struggle for Supremacy*. New York: Oxford University Press, 2019.

Hosein, Imran. *Jerusalem in the Qur'an: An Islamic View of the Destiny of Jerusalem*, Ontario: Iron Heart Publishing, 2019.

Hughes, Matthew. *Britain's Pacification of Palestine: The British Army, the Colonial State, and the Arab Revolt 1936–1939*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.

Inbari, Motti. *Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

Kessler, Edward. *Medieval Relations: An Introduction to Jewish-Christian Relations.* Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

Killebrew, Ann E. en Lehmann Gunnar, eds., *The Philistines and other 'Sea Peoples' in Text and Archaeology*. Atlanta: Society of biblical literature, 2013.

Klier, John. *Russians, Jews, and the Pogroms of 1881-1882*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

Laqueur, Walter. *The Israel-Arab Reader: A Documentary History of the Middle East Conflict*. New York: Bantam Books, 1970.

Lewis, Bernard. *The Jews of Islam.* Princeton: Princeton University Press, 2014.

Masalha, Nur. *Palestine: A Four Thousand Year History*. Londen: Zed Books Ltd, 2018.

Mearsheimer, John en Stephen Walt. *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, London: Penguin books, 2007.

Morris, Benny. *1948: A History of the First Arab-Israeli War*. New Haven: Yale University Press, 2008.

Muhammed, Abdul-Rahman. *Tafsir Ibn Kathir Juz'15 (Part 15): Al-Isra (or Bani Isra'il) 1 to Al-Kahf 74* [Arabisch]. Londen: MSA Publication Limited, 2009.

Nasr, Seyyed Hossein. *The Study Quran: A New Translation and Commentary*. New York: Harper One, 2015.

Pappe, Ilan. *The Ethnic Cleansing of Palestine*. Oxford: Oneworld Publications, 2006.

Ravitzky, Aviezer. *Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism.* Chicago: University of Chicago Press, 1996.

Scheindlin, Raymond, *A Short History of Jewish People: From Legendary Times to Modern Statehood*. Oxford: Oxford University Press: 1998.

Schwartz, Dov. *Faith at the Crossroads: A Theological Profile of Religious Zionism*. Leiden: Brill, 2002.

Seurat, Leila. *The Foreign Policy of Hamas: Ideology, Decision Making and Political Supremacy*. Londen: Bloomsbury Collections, 2022.

Sizer, Stephen. *Christian Zionism: Road-map to Armageddon?*. Illinois: IVP Academic, 2006.

Smith, Anthony. *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Cambridge: Polity Press, 2014.

Soyer, Francois. *The Persecution of the Jews and Muslims of Portugal: King Manuel I and the End of Religious Tolerance (1496-7).* Leiden: Brill, 2007.

Shlaim, Avi. *The Politics of Partition: King Abdullah, the Zionists, and Palestine 1921-1951*. Oxford: Clarendon, 1998.

Vermeir, René. *Een inleiding tot de geschiedenis van de vroegmoderne tijd*. Van In: Wommelgem, 2012.

Windmueller, Steven F. *The Impact of the Presidency of Donald Trump on American Jewry and Israel*. United States: Purdue University Press, 2021.

Yeshaya, Joachim. *Joden en moslims aan zet: Joods-islamitische ontmoetingen vroeger en nu.* Kalmthout: Pelckmans, 2023.

Zeitlin, Irving. *Jews: The Making of a Diaspora People*. Cambridge: Polity Press, 2012.

Zohar, Zion. *Sephardic and Mizrahi Jewry: From the Golden Age of Spain to Modern Times*. New York: New York University Press, 2005.

Zvi Baron, Ilan. *Obligation in Exile: The Jewish Diaspora, Israel and Critique*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2015.

ARTIKELS UIT TIJDSCHRIFTEN

Abusalim, Jehad. "The Great March of Return: An Organizer's Perspective." In *Journal of Palestine Studies* 47 (4 (188)), (2018): 90–100.

Brownfeld, Allan. "To Silence Critics of Israel, The Term 'Anti-Semitism' Is Being Trivialized." In *The Washington report on Middle East Affairs,* 41 (5), (2022): 28–28.

Durbin, Sean. "Righteous Gentiles: Religion, Identity, and Myth in John Hagee's Christians United for Israel." In *Righteous Gentiles: Religion, Identity, and Myth in John Hagee's Christians United for Israel*, vol. 9, Leiden: Brill, 2018.

Gottreich, Emily. "On The Origins of the Mellah of Marrakesh." In *International Journal of Middle East Studies 35,* no. 2 (2003): 287–305.

Hacker, Joseph R. "Jews in the Ottoman Empire (1580–1839*)."* In *The Cambridge History of Judaism*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), 831–863.

Hass, Amira. "Israel's Closure Policy: an Ineffective Strategy of Containment and Repression." In *Journal of Palestine Studies*, 31 (3), (2002): 5–20.

Jacobs; Steven Leonard. "Rethinking Amalek in This 21st Century." In *Religions 8,* no. 9 (2017): 196.

Kugler, Gili. "Metaphysical Hatred and Sacred Genocide: The Questionable Role of Amalek in Biblical Literature." In *Journal of Genocide Research*, (2021): 1–16.

Kumaraswamy, P. R. "Peace-Making Efforts." In *The Arab-Israeli Conflict*, 236–250: United Kingdom: Routledge, 2023.

Ma'oz, Moshe. "The Abraham Accords: Illusion and Reality." In *Palestine-Israel Journal of Politics, Economics, and Culture* 27, no. 3/4 (2022): 81–85.

Miccoli, Dario. “The Jews of the Middle East and North Africa: A Historiographic Debate.” In *Middle Eastern Studies 56,* no. 3 (2020): 511–520.

Miller, Benjamin. “Israel-Palestine: One State or Two: Why a Two-State Solution is Desirable, Necessary, and Feasible.” In *Ethnopolitics* 15 (4), (2016): 438–452.

Rosenbaum, Thane. “Zionism.” In *Israel Studies* 24(2), (2019): 119–127.

Schroeter, Daniel. “How Jews Became “Moroccan.” In *From Catalonia to the Caribbean: The Sephardic Orbit from Medieval to Modern Times,* Vol.61, (2018): 218–239.

Shlaim, Avi. “The Two-State Solution - Illusion and Reality.” In *Palestine-Israel Journal of Politics, Economics, and Culture*, 26(3/4), (2021): 164–175.

Siboni, Gabi. “Operations Cast Lead, Pillar of Defense, and Protective Edge: A Comparative Review.” In *The Lessons of Operation Protective Edge, Tel Aviv: INSS,* (2014): 27-36.

Singer, Joel. “The Abraham Accords: Normalization Agreements Signed by Israel with the U.A.E., Bahrain, Sudan, and Morocco.” In *International Legal Materials* 60, no. 3 (2021): 448–463.

Smith, Charles. Bespreking van *Palestine: A Four Thousand Year History*, door Nur Masalha, *in Journal of Palestine Studies,* Vol. 49, No. 1 (193) (2019): p. 111-113.

Zanotti, Jim. “Israel and The Palestinians: Prospects for a To-State Solution.” In *Current Politics and Economics of the Middle East,* 2 (1), (2011): 43-.

ELEKTRONISCHE BRONNEN

AIPAC, *Who We Are*, https://www.aipac.org/about (toegang 18.04.2024).

Al Jazeera, *Al-Natiq bi-ism Kata'ib al-Qassam: Sanadhiq al-'adu hazīmah akbar mimmā kāna yatawagha'u 'aw yatakhawwaf* [Arabisch] (28 oktober 2023), https://www.youtube.com/watch?v=80UIVO12Ffk (toegang 20.02.2024).

Al Jazeera Mubasher, *Kalimah li-l-Natiq al-Askari bi-ism Kata'ib al-Qassam Abu Ubaydah* [Arabisch] (14 januari 2024), https://www.youtube.com/watch?v=TAwMAV4scuY (toegang 15.02.2024).

Al Jazeera, *Kalimah Abu Ubaydah al-Natiq bi-ism Kata'ib al-Qassam fi al-yawm al-154 min ḥarb Isra'il 'ala Ghazzah* [Arabisch] (8 maart 2024), https://www.youtube.com/watch?v=WedVGTA_hnY (toegang 16.03.2024).

Al Jazeera, *Israeli far-right minister leads incursion of Al-Aqsa compound* (27 juli 2023),

https://www.aljazeera.com/news/2023/7/27/israels-far-right-minister-leads-incursion-of-al-aqsa-compound (toegang 20.03.2024).

Al Jazeera, *'Defies logic' The makings of Joe Biden's 'blank cheque' to Israel*

(30 januari 2024), https://www.aljazeera.com/news/longform/2024/1/30/defies-logic-the-makings-of-joe-bidens-blank-cheque-to-israel (toegang 20.04.2024).

Al Jazeera*, Israel-Gaza war in maps and charts: Live tracker* (28 april 2024), https://www.aljazeera.com/news/longform/2023/10/9/israel-hamas-war-in-maps-and-charts-live-tracker (toegang 25.05.2024).

Amnesty *International, Israel must lift illegal and inhumane blockade on Gaza as power plant runs out of fuel* (12 oktober 2023),

https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/10/israel-opt-israel-must-lift-illegal-and-inhumane-blockade-on-gaza-as-power-plant-runs-out-of-fuel/ (toegang 05.04.2024).

Arab News, *Israeli, Palestinian UK envoys give opposing views on 2-state solution* (16 december 2023), https://www.arabnews.com/node/2426766/middle-east (toegang 16.05.2024).

Ben-Arieh, Yehoshua, *The making of Eretz Israel as a geographical entity and establishment of the State of Israel within it: The result of a process of 150 years, 1799–1949*" In *The Making of Eretz Israel in the Modern Era: A Historical-Geographical Study (1799–1949)*, 669-684. Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2020. https://doi-org.kuleuven.e-bronnen.be/10.1515/9783110626407-013. (toegang 22.04.2024).

Biblehub, https://biblehub.com/deuteronomy/25-17.htm (toegang 04.04.2024).

Biblehub, https://biblehub.com/revelation/16-16.htm (toegang 24.04.2024).

Biblehub, *Commentaries*, https://biblehub.com/commentaries/ellicott/luke/23.htm (toegang 28.03.2024).

Brittannica, *Zion* (12 april 2024), https://www.britannica.com/place/Zion-hill-Jerusalem (toegang 13.04.2024).

Debijbel, https://www.debijbel.nl/bijbel/NBV21/2SA.5 (toegang 04.03.2024).

Debijbel, https://www.debijbel.nl/bijbel/NBV21/MRK.14 (toegang 24.03.2024).

Debijbel, https://www.debijbel.nl/bijbel/NBV21/LUK.23 (toegang 24.03.2024).

De Morgen, *Bisschop Johan Bonny onder vuur door Joodse organisatie na 'schandalige' uitspraken over Israël* (9 november 2023), https://www.demorgen.be/snelnieuws/bisschop-johan-bonny-onder-vuur-door-joodse-organisatie-na-schandalige-uitspraken-over-israel~b4928230/?referrer=https://www.google.com/ (toegang 14.05.2024).

De Morgen, *Israël negeert internationale druk en annexeert enorme lap grond op Westelijke Jordaanoever.* (22 maart 2024), https://www.demorgen.be/nieuws/israel-negeert-internationale-druk-en-annexeert-enorme-lap-grond-op-westelijke-jordaanoever~b2f6f197/ (toegang 02.04.2024).

De Standaard, *Spanje wil Palestina erkennen als staat, maar hoe denken de andere EU-landen daarover?* (17 april 2024), https://www.standaard.be/cnt/dmf20240417_9281509 (toegang 16.05.2024).

De Standaard, *Wil Johan Bonny eigenlijk wel Joodse vrienden* (13 november 2023), https://www.standaard.be/cnt/dmf20231112_96549702 (toegang 14.05.2024).

Encyclopedia.com, *Zionist Organization of America*, in *Encyclopaedia Judaica*, (15 april 2024), https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/zionist-organization-america (toegang 18.04.2024).

Ethics and Religious Liberty Commission, *Evangelical Statement in Support of Israel* (11 oktober 2023), https://erlc.com/resource-library/statements/israel/ (toegang 25.04.2024).

Foxnews, *What my interview with Saudi Crown Prince Mohammed bin Salman reveals about the power of democracy* (6 oktober 2023), https://www.foxnews.com/opinion/interview-saudi-crown-prince-mohammed-bin-salman-reveals-power-democracy (toegang 20.04.2024).

France24, *The Israelis set for new Jewish temple on Al-Aqsa site* (5 juni 2023), https://www.france24.com/en/live-news/20230605-the-israelis-set-for-new-jewish-temple-on-al-aqsa-site (toegang 10.0.2024).

Globalaffairs, *How the US has used its power in UN to support Israel for decades*, (18 december 2023), https://globalaffairs.org/bluemarble/how-us-has-used-its-power-un-support-israel-decades (toegang 20.04.2024).

Hamas Media Office, *Our Narrative… Operation Al-Aqsa Flood*; https://www.palestinechronicle.com/wp-content/uploads/2024/01/PDF.pdf (toegang 26.01.2024).

Holleis, Jennifer. *Saudi Arabia juggles priorities amid Israel-Hamas war* (16 februari 2024), https://www.dw.com/en/saudi-arabia-juggles-priorities-amid-israel-hamas-war/a-68278203 (toegang 21.04.2024).

International Court of Justice, *Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem* (26 februari 2024), https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/186/186-20240226-pre-01-00-en.pdf (toegang 16.05.2024).

Koester, Nancy. *Introduction to the History of Christianity in the United States: Revised and Expanded*. 1517 Media, 2015. https://doi.org/10.2307/j.ctt13wwx3d (toegang 24.04.2024).

Keulemans, Philippe. *Paus ontmoet zowel Joodse als Palestijnse families* (23 november 2023), https://www.kerknet.be/kerknet-redactie/nieuws/paus-ontmoet-zowel-joodse-als-palestijnse-families (toegang 25.04.2024).

Lerner, Robert, "Armageddon." In *Encyclopedia Britannica* (17 november 2023), https://www.britannica.com/place/Armageddon (toegang 25.04.2024).

Loengarov, Alexander. *Don't Rush the Two-State Solution* (4 maart 2024), https://nationalinterest.org/feature/don%E2%80%99t-rush-two-state-solution-209853 (toegang 16.05.2024).

MEMRI*, Qatar-Based And Funded International Union Of Muslim Scholars (IUMS) Publishes Old Article By Senior Hamas Official Describing Takeover Of Gaza Border Region, Israeli City Of Ashkelon, In Preparation For Liberation Of Palestine And Realization Of Prophetic Promise* (1 november 2023), https://www.memri.org/reports/qatar-based-and-funded-international-union-muslim-scholars-iums-publishes-old-article-senior#_edn2 (toegang 02.03.2024).

Ministry of Foreign Affairs, *Statement by PM Netanyahu* (28 oktober 2023), https://www.gov.il/en/pages/statement-by-pm-netanyahu-28-oct-2023 (toegang 02.04.2024).

MSNBC, *The dispiriting truth about why many evangelical Christians support Israel* (22 oktober 2023), https://www.msnbc.com/opinion/msnbc-opinion/truth-many-evangelical-christians-support-israel-rcna121481 (toegang 25.04.2024).

Newarab, *Washington pushing for Saudi-Israel normalisation 'before 2024 presidential election'*

(18 mei 2023), https://www.newarab.com/news/us-pushing-saudi-israel-normalisation-2024 (toegang 19.04.2024).

O'Neill, Aaron. *West Bank & Gaza: literacy rate from 2007 to 2019, total and by gender* (20 november 2023), https://www.statista.com/statistics/1423995/literacy-rate-in-palestine/ (toegang 16.05.2024).

Otheo, *Bisschop Bonny schrijft Open brief over oorlog in Gaza* (11 november 2023), https://www.kerknet.be/kerknet-redactie/artikel/bisschop-bonny-schrijft-open-brief-over-oorlog-gaza (toegang 12.05.2024).

Pew Research Center, *America's Changing Religious Landscape* (12 mei 2015),

https://www.pewresearch.org/religion/2015/05/12/americas-changing-religious-landscape/ (toegang 24.04.2024).

Pew Research center, *How Americans view Israel, Netanyahu and U.S.-Israel relations in 5 charts* (21 augustus 2023), https://www.pewresearch.org/short-reads/2023/08/21/how-americans-view-israel-netanyahu-and-u-s-israel-relations-in-5-charts/ (toegang 24.04.2024).

PewResearchCenter, *Israel's Religiously Divided Society*, (8 maar 2016) https://www.pewresearch.org/religion/2016/03/08/israels-religiously-divided-society/ (toegang 15.03.2024).

Politics, *Saudi Arabia juggles priorities amid Israel-Hamas war* (16 februari 2023),

https://www.dw.com/en/saudi-arabia-juggles-priorities-amid-israel-hamas-war/a-68278203 (toegang 18.04.2024).

Reuters, *Biden says Netanyahu must change, Israel losing global support* (12 december 2023), https://www.reuters.com/world/middle-east/biden-israel-starting-lose-support-over-indiscriminate-bombing-gaza-2023-12-12/ (toegang 16.05.2024).

Reuters, *Israeli settlers hold conference on resettlement in Gaza* (28 januari 2024), https://www.reuters.com/world/middle-east/israeli-settlers-hold-conference-resettlement-gaza-2024-01-28/ (toegang 17.05.2024).

Rutland, Suzanne. *Jewish Diaspora,* University of Sydney, 2015, https://www.researchgate.net/publication/314700012 (toegang 02.11.2023).

Schoeps, Julius. *Pioneers of Zionism: Hess, Pinsker, Rülf: Messianism, Settlement Policy, and the Israeli-Palestinian Conflict,* Boston: De Gruyter, 2013; https://doi.org/10.1515/9783110314724 (toegang 29.03.2024).

Strickman, Norman. *Without Red Strings or Holy Water: Maimonides' Mishne Torah*, Boston: USA Academic Studies Press, 2011. https://doi-org.kuleuven.e-bronnen.be/10.1515/9781618110909 (toegang 19.03.2024).

SUNNAH.COM, *The Book of Qiyam Al-Lail (The Night Prayer) and Voluntary Prayers During the Day*; https://sunnah.com/bukhari:1189 (toegang 28.01.2024).

SUNNAH, https://sunnah.com/abudawud:4297 (toegang 19.02.2024).

TANZIL.NET; http://tanzil.net/#trans/nl.leemhuis/17:1 (toegang 27.01.2024).

TANZIL.NET; http://tanzil.net/#trans/nl.leemhuis/17:2 (toegang 27.01.2024).

TANZIL.NET; http://tanzil.net/#trans/nl.leemhuis/17:4 (toegang 27.01.2024).

TANZIL.NET; http://tanzil.net/#trans/nl.leemhuis/17:5 (toegang 27.01.2024).

TANZIL.NET; http://tanzil.net/#trans/nl.leemhuis/17:6 (toegang 27.01.2024).

TANZIL.NET; http://tanzil.net/#trans/nl.leemhuis/17:7 (toegang 27.01.2024).

The Guardian, *Crown prince confirms Saudi Arabia will seek nuclear arsenal if Iran develops one* (21 september 2023), https://www.theguardian.com/world/2023/sep/21/crown-prince-confirms-saudi-arabia-seek-nuclear-arsenal-iran-develops-one (toegang 20.04.2024).

The New Arab, *Israel's Ben-Gvir visits Jerusalem as illegal settlers storm Al-Aqsa during Passover* (26 april 2024), https://www.newarab.com/news/ben-gvir-visits-al-aqsa-amid-settler-raids-during-passover (toegang 28.04.2024).

The Religious Zionist Party, *About the Party*, https://zionutdatit.org.il/en/about/ (toegang 28.03.2024).

Times of Israel, *Under pressure from Smotrich, PM cancels war cabinet meeting on post-war Gaza plan* (29 december 2023),

https://www.timesofisrael.com/pm-nixes-war-cabinet-meeting-on-post-war-gaza-plan-amid-pressure-from-smotrich/ (toegang 22.03.2024).

Times of Israel, *Smotrich said pushing to start legalization process for 68 illegal West Bank outposts* (21 april 2024), https://www.timesofisrael.com/smotrich-said-pushing-to-start-legalization-process-for-68-illegal-west-bank-outposts/ (toegang 22.04.2024).

Times of Israel, *Netanyahu brandishes map of Israel that includes West Bank and Gaza at UN Speech* (22 september 2023), https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/netanyahu-brandishes-map-of-israel-that-includes-west-bank-and-gaza-at-un-speech/ (toegang 24.04.2024).

UNHCR, *Figures at a glance* (14 juni 2023), https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-are/figures-glance (toegang 15.05.2024).

United States Institute of Peace, *What Does Israel's New Government Mean for the Israeli-Palestinian Conflict?* (5 januari 2023), https://www.usip.org/publications/2023/01/what-does-israels-new-government-mean-israeli-palestinian-conflict (toegang 18.03.2024).

United Nations, *Gaza: Security Council passes resolution demanding 'an immediate ceasefire' during Ramadan* (25 maart 2024), https://news.un.org/en/story/2024/03/1147931#:~:text=UN%20Security%20Council%20votes%20on,favour%2C%20with%20the%20US%20abstaining (toegang 21.04.2024).

VRT, *Paus Franciscus klaagt "uitzichtloze humanitaire situatie" in Gaza aan tijdens Urbi et Orbi* (25 december 2024), https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/12/25/paus-franciscus-stelt-uitzichtloze-humanitaire-situatie-in-gaz/ (toegang 25.04.2024).

VRT NWS, *Israël "heel erg boos" over beslissing van Noorwegen, Spanje en Ierland om Palestina als staat te erkennen* (22 mei 2023), https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/05/22/noorwegen-zal-palestijnse-staat-

officieel-erkennen-volgen-ander/#:~:text=Volgende%20week%2C%20op%20dinsdag%2028,nu%20zijn%20die%20dus%20bevestigd (toegang 23.05.2024).

VRT NWS, *"Schandalig": zowel Israël als Hamas niet te spreken over mogelijk aanhoudingsbevel door Internationaal Strafhof* (20 mei 2024), https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/05/20/reacties-israel-op-aanhoudingsbevel-arrestatie-netanyahu/ (toegang 23.05.2024).

Winter, Ofir. "The United Arab Emirates: Pioneering the Abraham Accords." In *Peace in the Name of Allah: Islamic Discourses on Treaties with Israel,* 154-204. Boston: De Gruyter, 2022. https://doi-org.kuleuven.e-bronnen.be/10.1515/9783110730555-005 (toegang 22.04.2023).

Yaqeen Institute*, Why is Gaza Important? Honoring a Land of Ribat* (11 december 2023)*,* https://yaqeeninstitute.org/read/post/why-is-gaza-important-honoring-a-land-of-ribat (toegang 25.02.2024).

Zionist Organisation of America, *What is the ZOA?,* https://zoa.org/about/ (toegang 18.04.2024).

Inleiding

"*Neen, ik wil geen presentatie maken over het jodendom omdat ze [joden] Palestijnen vermoorden*." Deze uitspraak kwam van een leerling uit het tweede middelbaar toen hij de opdracht kreeg om een presentatie te maken over het jodendom. Dit voorbeeld toont aan dat veel moslimjongeren vaak een ongenuanceerd beeld hebben van het Israëlisch-Palestijns conflict, een kwestie die diep leeft binnen die gemeenschap. Als islamleerkracht merk ik op dat deze kwestie vaak emoties en vragen oproept bij de jeugd. Het ontbreekt hen echter aan de noodzakelijke historische context om dit complexe onderwerp goed te begrijpen. Dit gebrek aan inzicht strekt zich niet alleen uit tot het klaslokaal, maar ook tot de bredere samenleving, waar het conflict soms onterecht wordt afgeschilderd als uitsluitend een religieus conflict tussen moslims en joden terwijl het doordrenkt is met politieke dimensies. Een lerares zou eens gezegd hebben tegen een leerling: "*Als ze [moslims] de kans krijgen, schieten ze iedereen dood*". Dit toont aan dat ook leerkrachten niet altijd goed kunnen nuanceren.

Deze simplistische voorstelling van zaken draagt bij aan een meer gepolariseerd klimaat in onze multiculturele samenleving, waarin nuance en begrip vaak verloren gaan omwille van de emotionaliteit. De recente confrontatie tussen Israël en Hamas, die begon op 7 oktober 2023, werd gevoed door verschillende religieuze aspecten. Hamas noemde de verrassingsaanval op 7 oktober 'Operation al-Aqsa-Flood', wat verwijst naar de heilige status van Jeruzalem in de islam, terwijl de Israëlische premier, Benjamin Netanyahu, zijn militaire reactie verdedigde aan de hand van Bijbelse verzen. Politiek analisten merken echter op dat de verrassingsaanval van 7 oktober 2023 begrepen moet worden tegen de achtergrond van de politieke ontwikkelingen in de regio, waarbij de Abraham-akkoorden (2020) en de daaropvolgende normalisatiegesprekken tussen Israël en Saudi-Arabië een cruciale rol spelen.

Deze thesis heeft daarom als doel een grondige analyse te maken van de religieuze en de politieke dimensies van het conflict, met een focus op de oorlog tussen Israël en Hamas die begon op 7 oktober 2023. De onderzoeksvraag luidt als volgt: in hoeverre spelen religieuze en politieke motieven een rol in het Israëlisch-Palestijns conflict? Dit onderzoek is hoofdzakelijk gebaseerd op een uitgebreide literatuurstudie, waarbij historische bronnen en actuele politieke analyses worden gebruikt om een zo compleet mogelijk beeld te schetsen van het Israëlisch-Palestijns conflict. Dit onderzoek streeft naar een evenwichtige benadering door gebruik te maken van verschillende bronnen om de academische neutraliteit te garanderen. Deze studie hoopt bij te dragen aan een genuanceerde, beargumenteerde beeldvorming over het Israëlisch-Palestijns conflict en over de joods-islamitische relaties opdat een meer constructieve dialoog mogelijk is.

Het eerste hoofdstuk zet de historische context uiteen van de Joodse diaspora, zodat de lezer het verlangen naar een Joodse staat historisch kan kaderen. Het tweede hoofdstuk bespreekt de belangrijkste gebeurtenissen in de aanloop naar en de oprichting van de Joodse staat in 1948, evenals de spanningen tussen de Arabische buurlanden en Israël. Het kaderen van deze gebeurtenissen is cruciaal voor een beter begrip van het

huidige conflict. Het derde en vierde hoofdstuk gaat dieper in op de religieuze dimensies van dit conflict, met aandacht voor de laatste oorlog tussen Hamas en Israël vanaf 7 oktober 2023. Hoofdstuk vijf richt zich expliciet op de politieke dimensies die dit conflict beïnvloeden. Hoofdstuk zes onderzoekt mogelijke oplossingen voor dit conflict. Tot slot volgt een eindconclusie alsook aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

Hoofdstuk 1: Historische scharniermomenten tijdens de Joodse diaspora

De stichting van de staat Israël in 1948 heeft een voortdurend en complex conflict teweeggebracht tussen Palestijnen en Israëli's, wat tot op de dag van vandaag onopgeloste spanningen en problemen met zich meebrengt. Een grondige kennis van de relatie tussen de Joodse diaspora en de oprichting van de staat Israël is van cruciaal belang om de diepgaande aard van dit conflict te begrijpen. De Joodse diaspora kent een lange complexe geschiedenis. De volledige geschiedenis ervan uiteenzetten valt buiten het bestek van dit onderzoek. Desalniettemin zullen enkele belangrijke historische gebeurtenissen en scharniermomenten belicht worden, omdat dit noodzakelijk is voor een beter begrip van de volgende hoofdstukken.

Om structuur aan te brengen zullen de gebeurtenissen ingedeeld worden in twee perioden: van de premoderne tijd tot de vroegmoderne tijd[1] en vanaf de vroegmoderne tijd tot de hedendaagse tijd. Deze historische afbakening vergemakkelijkt het begrijpen van de complexe geschiedenis van de Joodse diaspora in aanloop naar de oprichting van de staat Israël in 1948. Tot slot dient dit hoofdstuk als basis voor de verdere analyse van de religieuze en politieke dimensies die inherent zijn aan het Israëlisch-Palestijns conflict en die aan bod komen in de latere hoofdstukken.

1.1 De verspreiding van het Joodse volk in de premoderne tijd

In *Jews: The Making of a Diaspora People* (2012) maakt Irving Zeitlin een historisch-sociologische analyse van de wijze waarop het Joodse volk terechtkwam in de diaspora. De Joodse diaspora verwijst naar de verspreiding van de Joden buiten het oorspronkelijke gebied als gevolg van verschillende historische gebeurtenissen waaronder ballingschappen en gedwongen migraties[2].

De Mesopotamische stadsstaat Ur, gevestigd in het huidige Irak, was de legendarische geboorteplaats van de Bijbelse figuur Abraham[3]. Of het bestaan van de historische Abraham al dan niet als een mythe geïnterpreteerd moet worden, valt buiten het bestek van dit onderzoek. Het feit is dat Abraham, volgens de Bijbelse traditie, wordt beschouwd als een historische figuur die rond het tweede millennium v. Chr. leefde en van Ur via Charan (vandaag bij de Turks-Syrische grens) naar Kanaän verhuisde, een historisch gebied dat een deel van het huidige Israël omvat[4]. Eén van zijn nakomelingen, de Bijbelse Jozef, trok later naar Egypte, waarschijnlijk op zoek naar nieuwe vruchtbare grond. Na de uittocht uit Egypte, waarschijnlijk onder Ramses II, vochten de Hebreeën - in deze context verwijzend naar de voorouders van de Israëlieten - in het lage heuvelland van Kanaän, de

[1] In de traditionele Europese historiografie worden verschillende data gebruikt om de vroegmoderne tijd te laten aanvangen. De meest voorkomende zijn: 1450 (ontwikkeling van de boekdrukkunst door Gutenberg); 1453 (de val van Constantinopel); 1492 (de 'ontdekking' van Amerika door Columbus); 1500 (de geboorte van Karel V) en 1517 (de Reformatie).

[2] Irving Zeitlin, Jews: *The Making of a Diaspora People*. Cambridge: Polity Press, 2012, p. 10.

[3] Ian Barnes, *Historische Atlas van het Jodendom: De bewogen geschiedenis van het Joodse geloof in kaart gebracht*, Kerkdriel: Librero, 2018, p. 12.

[4] *Ibid*. p. 21.

heuvels van Judea en Samaria[5]. In dit gebied zouden later de koninkrijken Israël en Juda ontstaan. Zo werden de Hebreeën een volk, ooit slaven van Egypte, nu vluchtelingen op weg naar de verovering van Kanaän[6]. Voordat ze erin slaagden Kanaän te veroveren, was het gebied reeds bevolkt en politiek verdeeld. De Zeevolken, een groep volkeren die bekendstonden om hun migraties en invasies in de oostelijke Middellandse Zeekust, stichtten in de late twaalfde eeuw v. Chr. nederzettingen in onder meer Gaza en Ashkelon, waar ze bekend werden als de Filistijnen[7]. Later maakten ze een einde aan de Egyptische invloed in het gebied en heersten over Kanaän. Ze wilden elke potentiële dreiging van de handelsroutes de kop indrukken[8].

Hoewel de Filistijnen vaak voorkomen in Bijbelse bronnen, zijn er ook archeologische ontdekkingen die meer licht geworpen hebben op de Filistijnse beschaving die het historisch bestaan van die beschaving illustreert[9]. Of de huidige Palestijnen een voortzetting zijn van de Filistijnen is onderwerp van debat onder historici en academici. In *Palestine: A Four Thousand Year History* (2018) argumenteert de Palestijnse academicus Nur Masalha dat de huidige Palestijnen afstammen van de Filistijnen[10]. Volgens Masalha stamt het woord “Palestina” af van “Peleset”, de naam van de taal die gesproken werd door de Filistijnen in de dertiende eeuw v. Chr. en verwijst het geografisch naar het gebied van het huidige Zuid-Libanon tot Gaza tussen 450 n. Chr. en 1948[11]. Charles D. Smith, die een recensie schreef over dit boek, wijst op enkele controversiële aspecten, zoals Masalha's claim van een continue vierduizend jaar durende geschiedenis van Palestina, gebaseerd op de etymologie van het woord "Palestina" en de toepassing ervan op een gebied van de 13e eeuw v.Chr. tot 1948. Smith merkt op dat het woord "Palestina" pas later voorkomt, bijvoorbeeld in het werk van de oud-Griekse historicus Herodotus. Ook wijst Smith op enkele inconsistenties in het gebruik van termen en op typografische fouten, hoewel hij erkent dat het boek een indrukwekkende prestatie is op basis van decennia van onderzoek en een uitgebreide analyse van verschillende bronnen[12].

Volgens de Bijbelse traditie en historische overleveringen wordt aangenomen dat de Hebreeën, onder leiding van figuren zoals Jozua, de opvolger van Mozes, erin slaagden zich te vestigen in Kanaän rond de twaalfde eeuw v. Chr. Onder leiding van koning Saul, de eerste koning volgens de Bijbelse traditie, werd het verenigd koninkrijk Israël opgericht. David volgde Saul op en consolideerde het koninkrijk. Na de dood van koning Salomo in de tiende eeuw v.Chr. splitste het rijk zich in twee delen: het noordelijke koninkrijk Israël en

---

[5] Ian Barnes, *Historische Atlas van het Jodendom: De bewogen geschiedenis van het Joodse geloof in kaart gebracht*, Kerkdriel: Librero, 2018, p. 21.
[6] *Ibid*., p. 18.
[7] *Ibid*., p. 45.
[8] *Ibid*., p. 46.
[9] Killebrew Ann E. en Lehmann Gunnar, eds., *The Philistines and other ‘Sea Peoples’ in Text and Archaeology*. (Atlanta: Society of biblical literature, 2013).
[10] Nur Masalha, *Palestine: A Four Thousand Year History*, London: Zed Books Ltd, 2018, p. 17.
[11] *Ibid*.
[12] Charles Smith, Bespreking van *Palestine: A Four Thousand Year History*, door Nur Masalha, *in Journal of Palestine Studies* Vol. 49, No. 1 (193) (2019), p. 111-113.

het zuidelijke koninkrijk Juda[13]. De politieke opvolgingskwesties leidden tot politieke verdeeldheid wat hen kwetsbaar maakte voor buitenlandse dreigingen[14].

De eerste dreiging kwam van de Assyriërs die rond 722 v.Chr. het noordelijk deel van het koninkrijk Israël veroverden en een deel van de Joden verbande[15]. De Babylonische ballingschap, die plaatsvond in de zesde eeuw v.Chr., markeert een cruciale gebeurtenis in de Joodse geschiedenis. Onder leiding van koning Nebukadnezar II veroverden de Babyloniërs het koninkrijk Juda en Jeruzalem en verwoestten rond het jaar 586 v.Chr. de Eerste Tempel, ook bekend als de Tempel van Salomo. Dit leidde tot de Babylonische ballingschap waarbij talrijke Joden werden gedeporteerd naar Babylonië en daar in ballingschap leefden. Na de val van Babylonië kregen de Joden onder Perzisch bestuur de gelegenheid om terug te keren naar Jeruzalem en de fundamenten te leggen voor een nieuwe fase in de Joodse geschiedenis. Niet alle ballingen keerden echter terug naar Jeruzalem. Sommigen kozen ervoor om in de diaspora te blijven waar ze in verschillende delen van de wereld nieuwe Joodse gemeenschappen vormden[16].

Na de terugkeer was de heropbouw van de tempel een centrale gebeurtenis. De verwoeste structuur van de Eerste Tempel werd herbouwd, maar dit bleek van korte duur. In het jaar 70 n. Chr., tijdens de Romeinse verwoesting van Jeruzalem, werd ook de Tweede Tempel vernietigd. Deze tempel staat ook bekend als de Tempel van Herodes, vanwege de renovaties en uitbreidingen die werden uitgevoerd onder Herodes de Grote. Wat nu bekend staat als de Klaagmuur, of de Westelijke Muur, zijn de overblijfselen van de buitenste steunmuren van de Tweede Tempel; deze Klaagmuur heeft voor het Joodse volk een diepgaande religieuze en historische betekenis[17]. Het weerspiegelt de rijke erfenis en het spirituele belang van de tempels in Jeruzalem in de Joodse geschiedenis.

Tijdens het begin van de christelijke jaartelling bevond Jeruzalem zich onder Romeinse heerschappij. In deze periode ontstonden aanzienlijke spanningen tussen de Joodse gemeenschap en de opkomende christelijke gemeenschappen, voornamelijk vanwege diepgewortelde religieuze verschillen[18]. Deze gespannen verhoudingen werden verder aangewakkerd door beschuldigingen aan het adres van de Joden met betrekking tot de kruisiging van Jezus, wat in toenemende mate in de middeleeuwen resulteerde in conflicten en gewelddadige uitbarstingen en pogroms. Na de verwoesting van de Tweede Tempel en de daaropvolgende Bar Kochba-opstand tussen 132-135 n.Chr., waarbij Simon Bar Kochba streed voor het herstel van de onafhankelijkheid van de Joodse staat, werden de Joden opnieuw geconfronteerd met onderdrukking door de Romeinse heersers. In *A Short History of the Jewish People* (1998) stelt Raymond Scheindlin dat deze repressieve maatregelen niet leidden tot een grootschalige verdrijving van de Joden zoals in 586 v. Chr.

---

[13] Ian Barnes, *Historische Atlas van het Jodendom: De bewogen geschiedenis van het Joodse geloof in kaart gebracht*, Kerkdriel: Librero, 2018, p. 67.
[14] *Ibid*.
[15] *Ibid*., p. 88.
[16] Suzanne Rutland, "*Jewish Diaspora*", University of Sydney, 2015, https://www.researchgate.net/publication/314700012 (toegang 02.11.2023).
[17] Irving Zeitlin, Jews: *The Making of a Diaspora People*. Cambridge: Polity Press, 2012, p. 64-67.
[18] *Ibid*., p. 71-74.

met de Babylonische ballingschap, maar wel een grote vluchtelingenstroom veroorzaakten van Joden die de repressie ontvluchtten[19].

Het Edict van Milaan, uitgevaardigd in 313 n. Chr. door de Romeinse keizer Constantijn de Grote, betekende een keerpunt in de geschiedenis van religieuze tolerantie. Het edict garandeerde voor het eerst officieel godsdienstvrijheid voor christenen binnen het Romeinse Rijk. Deze vrijheid bleek echter niet te gelden voor het Joodse volk; het edict bepaalde dat indien de Joodse gemeenschap het zou wagen om een heiden in haar midden op te nemen, hen de verbrandingsdood te wachten stond[20]. Deze bepaling toont de beperkingen van de religieuze tolerantie onder het Edict van Milaan en werpt een ander licht op de moeilijke situatie voor de Joodse gemeenschap onder christelijk bestuur.

In de loop van de middeleeuwen, die zich uitstrekten van de vijfde tot de vijftiende eeuw, stond het Joodse volk voor aanzienlijke uitdagingen en moeilijkheden. Als minderheid in zowel de christelijke als de islamitische wereld, ervoeren zij een complexe reeks van uitdagingen. Vanaf de vroege zevende eeuw, door de opkomst van de islam, kwamen de Joden in aanraking met de islamitische cultuur. Joachim Yeshaya biedt in zijn boek *Joden en moslims aan zet: Joods-islamitische ontmoetingen vroeger en nu* (2023) een overzicht aan van de complexe relaties tussen moslims en joden. Toen de Arabische profeet Mohammed zijn geloof begon te prediken en de Joden uitnodigde, leidde het over het algemeen niet tot een aanvaarding van zijn boodschap[21]. Hoewel individuele joden toegewijde volgelingen werden van Mohammed, erkende het merendeel van de joden hem niet als profeet, wel als staatsman[22]. De drie Joodse stammen, de Banū Naḍīr, de Banū Qaynuqāʿ en de Banū Qurayẓa, vestigden zich reeds voor de komst van de islam op het Arabisch schiereiland. Hun weigering om zich aan te sluiten bij de moslimgemeenschap resulteerde in spanningen en soms gewelddadige conflicten[23].

De Slag bij de Gracht in 627 en de Slag bij Khaybar in 629 waren twee significante conflicten tussen moslims en Joden, met diepgaande gevolgen voor het Joodse volk. Na de Slag bij de Gracht werden de Banū Qaynuqāʿ beschuldigd van verraad en samenwerking met de vijand, wat leidde tot de executie van alle mannelijke leden[24]. Als gevolg van aanhoudende politieke spanningen en oppositie tegen de nieuwe heerschappij werden veel Joden onder het bewind van ʿUmar ibn al-Khaṭṭāb (reg. 634-644), de tweede kalief na de dood van Mohammed, uit de Hidjaz verdreven[25]. Onder islamitisch bewind werden Joden onderworpen aan het dhimmi-statuut, wat in de praktijk neerkwam op een vorm van tweederangsburgerschap waarbij religieuze minderheden onder specifieke voorwaarden hun religie mochten blijven beleven[26]. Historici menen over het algemeen dat de Joden het

[19] Raymond Scheindlin, *A Short History of Jewish People: From Legendary Times to Modern Statehood*, Oxford: Oxford University Press: 1998, p. 51.
[20] Anne Frank Stichting, *Antisemitisme: Een geschiedenis in beeld*, 's-Gravenhage: SDU, 1989, p. 19.
[21] Joachim Yeshaya, *Joden en moslims aan zet: Joods-islamitische ontmoetingen vroeger en nu,* Kalmthout: Pelckmans, 2023, p. 22.
[22] *Ibid*., p. 21.
[23] *Ibid*., p. 23.
[24] *Ibid.,* p. 26.
[25] *Ibid.,* p. 25.
[26] Bernard Lewis, *The Jews of Islam*, Princeton: Princeton University Press, 2014, p. 43.

desondanks relatief gezien beter hadden onder islamitische dan onder christelijke heerschappij[27].

In middeleeuws christelijk Europa werden Joden vaak geconfronteerd met vijandigheid en discriminatie. Tijdens de kruistochten, geïnitieerd door paus Urbanus II in 1095, werden Joden bijvoorbeeld het doelwit van geweld. Dit geweld bereikte een hoogtepunt tijdens de verovering van Jeruzalem door de kruisvaarders in 1099[28]. Rond de dertiende eeuw werden Joden ook uit Engeland verdreven; het Edict van Expulsie van 1290 was een decreet uitgevaardigd door koning Eduard I van Engeland op 18 juli 1290. Dit edict verbande alle Joden uit het koninkrijk Engeland gedurende vier decennia[29]. Wanneer in de veertiende eeuw in Europa de pestepidemie uitbrak, werd de Joodse gemeenschap onterecht beschuldigd van het verspreiden van de pest, wat leidde tot meer geweld en vervolging[30]. Behalve geweld, werden Joden ook gedwongen om te leven in afgesloten woonwijken, de zogenaamde getto's[31].

1.2 De Joodse diaspora sinds de moderne tijd

Het Joodse volk bestaat uit verschillende etnisch-culturele groepen: de belangrijkste zijn de Sefardische, de Asjkenazische en de Mizrahi of Oosterse Joden. De eerste groep woonde oorspronkelijk op het Iberisch Schiereiland. De verdrijving van Sefardische Joden uit het Iberisch Schiereiland, die begon in 1492 met het Alhambra-decreet van de katholieke koningen Ferdinand II van Aragon en Isabella I van Castilië, was een tragische gebeurtenis met verstrekkende gevolgen[32]. Het decreet dwong Joden en moslims om Spanje te verlaten of zich te bekeren tot het katholicisme, waardoor ze gedwongen waren te vluchten of zich te bekeren onder dreiging van geweld en vervolging[33]. Op 5 december 1496 gaf koning Manuel I van Portugal een decreet uit dat alle Joden en moslims beval om zich tot het katholicisme te bekeren of het land te verlaten. Dit besluit werd genomen om te voldoen aan een verzoek van de katholieke koningen van Spanje tijdens de onderhandelingen over het huwelijk tussen Manuel I en hun oudste dochter, prinses Isabella van Asturië. Duizenden Joden werden gedwongen tot bekering tot het christendom of anders werden ze gedwongen om het land te verlaten[34]. Portugese bekeerlingen (*conversos*) kenden zware tijden, met onder andere de slachting van minstens drieduizend *conversos* in Lissabon in

---

[27] Joachim Yeshaya, *Joden en moslims aan zet: Joods-islamitische ontmoetingen vroeger en nu,* Kalmthout: Pelckmans, 2023, p. 48.
[28] Edward Kessler, *Medieval Relations: An Introduction to Jewish-Christian Relations,* Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 107.
[29] *Ibid*., p. 115.
[30] *Ibid.,* p. 106.
[31] Jonathan Elukin, *Living Together, Living Apart: Rethinking Jewish-Christian Relations in the Middle Ages,* Princeton: Princeton University Press, 2009, p. 127.
[32] Mark Cohen*, Under Crescent and Cross*: *The Jews in the Middle Ages*, Princeton: Princeton University Press, 2008, p. 49.
[33] Edward Kessler, *Medieval Relations: An Introduction to Jewish-Christian Relations,* Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 117.
[34] Soyer François, *The persecution of the Jews and Muslims of Portugal: King Manuel I and the End of Religious Tolerance (1496-7),* Leiden: Brill, 2007, p. 182.

1506, en later de oprichting van de Portugese Inquisitie in 1536[35]. Velen van de verdreven Joden vonden onderdak in andere delen van Europa (inclusief de Nederlanden), Noord-Afrikaanse landen en het Ottomaanse Rijk; dit verklaart hun talrijke aanwezigheid in die gebieden tot en met de oprichting van de staat Israël in 1948.

Het artikel “Jews in the Ottoman Empire (1580–1839)” van Joseph R. Hacker, verbonden aan de Hebrew University of Jerusalem, onderzoekt de ervaringen van Joden in het Ottomaanse Rijk gedurende de vroegmoderne periode, een tijd die wordt gekenmerkt door overgang en ontwikkeling. Hoewel de term "vroegmodern" vaak wordt gebruikt om veranderingen in Joodse gemeenschappen in christelijk Europa tussen de zestiende en achttiende eeuw te beschrijven, erkennen veel geleerden dat dergelijke transformaties in het oostelijke Europese en Ottomaanse jodendom grotendeels afwezig waren. In het bijzonder bleven de juridische status, relatie tot de overheid en de samenleving, economische activiteiten, culturele perspectieven en levensstijl van Joden in het Ottomaanse Rijk grotendeels ongewijzigd, ondanks enige mate van verandering en ontwikkeling. In tegenstelling tot wat elders in Europa werd ervaren, vond een vergelijkbare fundamentele transformatie in de wereld van de Ottomaanse Joden pas plaats in de negentiende eeuw[36].

De jaren 1580 markeren het begin van een overgangsperiode in de Ottomaanse geschiedenis, gekenmerkt door financiële crises, politieke instabiliteit en demografische verschuivingen. De zeventiende eeuw werd beschouwd als een tijd van crisis en achteruitgang, onder meer door de nederlaag bij het Beleg van Wenen (1683). De door sultan Mahmud II doorgevoerde Tanzimat-hervormingen in 1826 beloofden gelijkheid voor de wet tussen moslims en niet-moslims[37].

Hacker’s artikel benadrukt de diverse samenstelling van de Joodse bevolking in het Ottomaanse Rijk tijdens de vroegmoderne periode, met een breed scala aan talen en culturen. De territoriale expansie van het Ottomaanse Rijk, in combinatie met de verdrijving van Joden uit christelijke landen, leidde tot een mengeling van Joodse gemeenschappen met verschillende talen, tradities en culturen. Demografische verschuivingen vonden plaats als gevolg van zowel immigratie als interne migratie, waarbij belangrijke Joodse gemeenschappen ontstonden in steden als Istanbul, Salonika, Izmir en Caïro gedurende de zeventiende en achttiende eeuw[38].

Hacker’s artikel behandelt verder de status van Joden binnen het Ottomaanse Rijk en hun relaties met de overheid en de samenleving gedurende de zeventiende en achttiende eeuw. Het benadrukt dat de religie van een individu zijn juridische en sociale positie bepaalde, waarbij de islam en moslims de overhand hadden. Deze status, genaamd dhimmi, omvatte bepaalde verplichtingen en beperkingen voor Joden, maar bood ook bescherming en een zekere mate van autonomie onder islamitisch bestuur. Het

[35] *Ibid*., p. 287.
[36] Joseph R. Hacker, “Jews in the Ottoman Empire (1580–1839*)”*. In *The Cambridge History of Judaism* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), 831–863.
[37] *Ibid*.
[38] *Ibid*.

scriptieonderzoek “Discriminatie of privileges? Het dhimmi-statuut voor joden onder de Ottomaanse sultan Bayezid II (reg. 1481-1512) met de boekdrukkunst als casestudy” (2023) toont aan dat joodse dhimmi's na de Spaanse Reconquista van 1492 hun culturele activiteiten, zoals het drukken van boeken, konden voortzetten in het Ottomaanse Rijk terwijl de eerste officiële drukpers voor moslims pas in 1727 geopend was vanwege technologische, religieuze en sociaaleconomische redenen[39].

In tegenstelling tot het ghetto-beleid in christelijk Europa, leefden Joden in gemengde wijken zonder verplichte segregatie. Niettemin ontstond er tegen het einde van de zestiende eeuw een groeiende tendens om Joden en hun instellingen te verdrijven, wat resulteerde in gedwongen verhuizingen naar buitenwijken. Ondanks deze uitdagingen bleven Joden vaak in gemengde buurten wonen en namen ze actief deel aan het openbare leven, evenals aan economische activiteiten als handelaren, ambachtslieden en adviseurs voor de elite en de overheid. Hacker wijst ook op de toenemende bekeerlingen tot zowel de islam als het christendom, vooral vanwege sociaaleconomische redenen, en de beperkte maar significante impact ervan op de Joodse gemeenschap, met name na de apostasie van Sjabtai Tsvi in 1666[40].

Naast het Ottomaanse rijk heeft ook Marokko Joden verwelkomd nadat ze verdreven werden uit het Iberisch schiereiland. Dat betekent niet dat er geen Joden woonden vóór 1492. In het artikel “On The Origins of The Mellah of Marrakesh” stelt Emily Gottreich dat de aanwezigheid van Joden in Marrakesh teruggaat tot de elfde eeuw. Een belangrijk fenomeen was de oprichting van mellahs, ofwel Joodse wijken binnen Marokkaanse steden. Volgens Gottreich mogen mellahs niet vergeleken worden met de Joodse ghetto’s in Europa die dienden als segregatie en afzondering. Deze mellahs, gebouwd in nabijheid van de *Kasbah* (verdedigingsfort), boden onder meer bescherming aan de Joodse bevolking tegen mogelijke bedreigingen en dienden ook als centra voor religieuze en culturele activiteiten[41].

Tijdens de koloniale periode (1912-1956) bleven Joden 'inheems' en 'Marokkaans', zij het met beperkte mogelijkheden om gemeenschappelijke grond te vinden met moslims of een rol te spelen in de nationalistische beweging. Hun binding met Marokko was voornamelijk via de monarchie, met koning Mohammed V die tijdens de Tweede Wereldoorlog de status van beschermer van de Joden verwierf. Na de oorlog bleven de meeste Joden in Marokko en omarmden ze zowel de moderniserende invloeden van Frankrijk als de oprichting van de staat Israël in 1948, terwijl ze tegelijkertijd hun steun aan de Marokkaanse monarchie bleven uitspreken[42].

---

[39] Hicham Aânaji en Yeshaya, Joachim, *Discriminatie of privileges? Het dhimmi-statuut voor joden onder de Ottomaanse sultan Bayezid II (reg. 1481-1512) met de boekdrukkunst als casestudy* [scriptie]. KU Leuven: Faculteit Theologie en Religiewetenschappen, 2023.

[40] Joseph R. Hacker, “Jews in the Ottoman Empire (1580–1839*)”*. In *The Cambridge History of Judaism* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), 831–863.

[41] Emily Gottreich, “On The Origins of the Mellah of Marrakesh”. In *International Journal of Middle East Studies 35*, no. 2 (2003): 287–305.

[42] Daniel Schroeter, “How Jews Became “Moroccan.” in *From Catalonia to the Caribbean: The Sephardic Orbit from Medieval to Modern Times,* Vol.61, (2018): p. 218–239.

Deze complexe relatie tussen Joden en Marokko wordt weerspiegeld in de moderne Marokkaanse grondwet van 2011, die pluralisme en diversiteit erkent als essentiële elementen van de nationale identiteit. Ondanks deze erkenning blijft de perceptie van Joden als integraal onderdeel van de Marokkaanse identiteit beperkt, vooral onder de elite. De geschiedenis van de Joodse gemeenschap in Marokko illustreert de evolutie van hun relatie met de Marokkaanse samenleving en de manier waarop ze hun identiteit hebben behouden en aangepast in verschillende historische en politieke contexten[43].

Aan de vooravond van de oorlog van 1948 woonden er ongeveer 285.000 Joden in Marokko, 140.000 in Algerije, 110.000 in Tunesië, 38.000 in Libië, 75.000 in Egypte, 20.000 in Libanon en uiteindelijk ongeveer 80.000 in Turkije. De migratie van Joden uit Noord-Afrika en het Midden-Oosten naar Israël werd voornamelijk beïnvloed door de opkomst van het pan-Arabisme in de jaren 1950 en de uitbraak van het Arabisch-Israëlisch conflict. Naast deze factoren werden sommige joden ook aangetrokken tot het zionistisch project[44].

De Asjkenazische Joden, die oorspronkelijk vooral in het Rijnland woonden, vestigden zich in grote aantallen in Oost-Europa tijdens het tsaristische Rusland tussen achttiende tot begin twintigste eeuw. Ze werden geconfronteerd met frequente gewelddadige antisemitische aanvallen, zoals pogroms en vernieling van Joodse eigendommen en synagogen[45]. In *Russians, Jews, and the Pogroms of 1881-1882* (2011) bespreekt historicus John Doyle Klier hoe deze pogroms aanzienlijke slachtoffers veroorzaakten en tot een golf van emigratie naar West-Europa en de Verenigde Staten leidden[46]. Deze tragische gebeurtenissen in de geschiedenis van het Joodse volk laten zien welke grote uitdagingen ze moesten doorstaan, en tonen ook de impact van politieke en religieuze conflicten.

Mizrahi Joden, ook bekend als de Oostelijke Joden, stammen voornamelijk af uit het Midden-Oosten en andere Aziatische regio's. Hoewel Sefardische en Mizrahi Joden soms als één groep worden genoemd vanwege hun gedeelde niet-Asjkenazische afkomst, zijn er culturele verschillen tussen hen. Sefardische Joden hebben Spaanse en Portugese invloeden, terwijl Mizrahi Joden beïnvloed zijn door de Midden-Oosterse en Noord-Afrikaanse culturen. De term "Sefardisch" werd vroeger gebruikt om alle niet-Asjkenazische Joden te beschrijven, inclusief Mizrahi Joden, maar sommige geleerden en gemeenschappen erkennen nu de unieke identiteit van beide groepen binnen de Joodse diaspora[47]. Door de massale emigratie van Mizrahi Joden in de moderne tijd, met name in de jaren 1950 en daarna, zijn sommige van deze historische gemeenschappen echter bijna verdwenen[48].

---

[43] *Ibid*.
[44] Dario Miccoli, "The Jews of the Middle East and North Africa: A Historiographic Debate." In *Middle Eastern Studies 56,* no. 3 (2020): 511–520.
[45] John Klier, *Russians, Jews, and the Pogroms of 1881-1882*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011, p. 380.
[46] *Ibid*., p. 382.
[47] Zohar Zion, *Sephardic and Mizrahi Jewry: From the Golden Age of Spain to Modern Times*, New York: New York University Press, 2005, p. 42.
[48] *Ibid*. p. 44.

Hoofdstuk 2: Cruciale gebeurtenissen in aanloop naar het Israëlisch-Palestijns conflict

2.1 Theodor Herzl en het verlangen naar een Joods tehuis

Om een einde te maken aan de langdurige geschiedenis van antisemitische pogroms en vervolgingen, formuleerde de in Oostenrijk-Hongarije geboren journalist Theodor Herzl het idee van een Joods nationaal thuisland, zoals uiteengezet in zijn werk *Der Judenstaat* (1896). Hij betoogde dat dit de enige oplossing was tegen de systematische antisemitische vervolgingen[49]. Deze politieke ambitie moet worden gekaderd binnen de politieke context van het negentiende-eeuwse nationalisme dat gekenmerkt werd door een sterke toename van nationalistische bewegingen en de vorming van moderne natiestaten[50]. De steun van de Britse buitenlandminister Lord Balfour in 1917 via de Balfourverklaring, waarin hij het zionistische project steunde en een Joods nationaal thuisland beloofde aan de Joden, maakte de realisatie van deze ambitie mogelijk[51]. Dit betekende weliswaar dat er geen acties mochten worden ondernomen die de burgerlijke en religieuze rechten van de bestaande niet-Joodse gemeenschappen in Palestina zouden schaden, noch de rechten en politieke status van Joden in andere landen[52]. Hoewel dit in theorie goed klonk en er op papier gunstig uitzag, bleek het in de praktijk moeilijk te verwezenlijken.[53]

2.2 WOI en de drie afspraken op weg naar de oprichting van Israël

Tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) vocht het reeds verzwakte Ottomaanse Rijk aan de zijde van de asmogendheden, bestaande uit Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en Italië, tegen de geallieerde machten, waaronder het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Rusland en later de Verenigde Staten. Tegelijkertijd werden drie cruciale overeenkomsten gesloten door Europese grootmachten, namelijk de McMahon-correspondentie (1915), het Sykes-Picotverdrag (1916) en de Balfourverklaring (1917). Deze afspraken, zij het in verschillende contexten en met verschillende doelen, hadden allemaal een grote invloed op de toekomstige ontwikkelingen in het Midden-Oosten en specifiek op de oprichting van de staat Israël in 1948.

2.2.1 McMahon-correspondentie (1915)

De McMahon-correspondentie verwijst naar gesprekken die plaatsvonden tussen de Britse Hoge Commissaris McMahon en Hussein ibn Ali, de toenmalige sjarif van Mekka, een titel die zijn afstamming van de profeet Mohammed aanduidt. De Britten zochten bondgenoten in het Midden-Oosten om de Ottomanen te bestrijden, dat aan de zijde van Duitsland en Oostenrijk-Hongarije vocht. In die correspondentie beloofde McMahon, namens Groot-

[49] Ian Barnes, *Historische Atlas van het Jodendom: De bewogen geschiedenis van het Joodse geloof in kaart gebracht*, Kerkdriel: Librero, 2018, p. 275.
[50] Anthony Smith, *Nationalism: Theory, Ideology, History*, Cambridge: Polity Press, 2014, p. 5.
[51] Ian Barnes, *Historische Atlas van het Jodendom: De bewogen geschiedenis van het Joodse geloof in kaart gebracht*, p. 281.
[52] Joachim Yeshaya, *Joden en moslims aan zet: Joods-islamitische ontmoetingen vroeger en nu,* Kalmthout: Pelckmans, 2023, p. 78.
[53] *Ibid*.

Brittannië, de steun aan een soeverein Arabisch rijk na de oorlog in ruil voor een Arabische opstand tegen de Ottomanen[54]. Tegelijkertijd met de McMahon-correspondentie ondertekenden Groot-Brittannië en Frankrijk in 1916 in het geheim het Sykes-Picotverdrag, waarin ze de invloedssferen in het Midden-Oosten verdeelden en plannen maakten voor de controle over Arabische gebieden na de oorlog. Dit verdrag kwam niet overeen met de eerdere beloften waardoor de Arabieren zich verraden voelden[55].

2.2.2 Sykes-Picotverdrag (1916)

Het Sykes-Picotverdrag was een geheime overeenkomst tussen het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk, onderhandeld door de Britse diplomaat Mark Sykes en de Franse diplomaat François Georges-Picot. Het verdrag werd gesloten op 16 mei 1916, tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het doel van het Sykes-Picotverdrag was om de territoriale verdeling van het Ottomaanse Rijk in het Midden-Oosten na de oorlog vast te stellen. Het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk verdeelden het Midden-Oosten in invloedssferen waarin ze elk controle zouden hebben over verschillende gebieden. Een groot deel van wat nu Syrië en Libanon is, werd toegewezen aan de Franse invloedssfeer. Groot-Brittannië kreeg onder andere controle over het huidige Irak, delen van het huidige Jordanië en historisch Palestina. Deze gebeurtenis had verstrekkende gevolgen voor de toekomstige geopolitieke situatie in het Midden-Oosten, die de komende decennia tot heel wat geopolitieke instabiliteit zal leiden[56].

2.2.3 Balfourverklaring (1917)

In 1917 werd de Balfourverklaring uitgebracht, een andere belangrijke gebeurtenis tijdens de Eerste Wereldoorlog met grote gevolgen voor het Midden-Oosten. Deze verklaring kwam in de vorm van een brief van Arthur Balfour, de Britse minister van Buitenlandse Zaken, aan Lord Rothschild, een prominente Brits-Joodse leider. De Balfourverklaring beloofde de steun van Groot-Brittannië voor de oprichting van een nationaal tehuis voor het Joodse volk in Brits Mandaatgebied Palestina[57].

Het koloniale bestuur dat tot uiting kwam in bovengenoemde akkoorden droeg bij aan de politieke en sociale problemen in het Midden-Oosten en heeft invloed gehad op de regio tot op de dag van vandaag. De Balfourverklaring zorgde voor een toename van Joodse immigratiebewegingen naar het Brits Mandaatgebied Palestina waar de Joodse gemeenschap een groeiend aantal kibboetsen, ofwel Joodse nederzettingen, begon te bouwen. Dit leidde tot steeds meer spanningen en een eerste Arabische revolte in 1936, die duurde tot 1939. De opstand begon met een reeks stakingen, protesten en gewelddadige confrontaties tussen Arabische en Joodse gemeenschappen. Arabische nationalistische groepen en milities speelden een belangrijke rol in de opstand. De Britse

---

[54] Ian Barnes, *Historische Atlas van het Jodendom: De bewogen geschiedenis van het Joodse geloof in kaart gebracht*, Kerkdriel: Librero, 2018, p. 276-277.
[55] *Ibid*.
[56] *Ibid.,* p. 280.
[57] Matthew Hughes, *Britain's Pacification of Palestine: The British Army, the Colonial State, and the Arab Revolt 1936–1939*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019, p. 24.

autoriteiten probeerden de opstand neer te slaan, wat leidde tot een periode van gewelddadige conflicten en repressie[58].

In 1919 voorspelde de King-Crane Commission, een Amerikaanse onderzoeksmissie die werd uitgezonden naar het Midden-Oosten om de mening van de lokale bevolking te peilen over de toekomst van de regio na de Eerste Wereldoorlog, onrust in de regio. Onder leiding van Henry Churchill King en Charles R. Crane verzamelde de commissie informatie en aanbevelingen van diverse etnische en religieuze groepen, waaronder Arabieren, Joden en christelijke minderheden. Hun bevindingen bekritiseerden het Britse en Franse koloniale beleid in de regio en benadrukten de wens van de lokale bevolking voor onafhankelijkheid en zelfbeschikking[59].

2.3 De onafhankelijkheidsverklaring van Israël (1948)

Met het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog (1939-1945) en de daaropvolgende Holocaust, waarbij miljoenen Joden op gruwelijke wijze werden vermoord door Nazi-Duitsland, kwamen de zionistische plannen voor de oprichting van een onafhankelijke Joodse staat in Palestina in een stroomversnelling terecht. Na de Tweede Wereldoorlog, in 1947, speelde de Algemene Raad van de Verenigde Naties een cruciale rol in het opstellen van een VN-verdelingsplan voor het voormalige Britse Mandaatgebied Palestina. Dit plan werd vastgelegd in Resolutie 181. Volgens deze resolutie werd ongeveer 56% van het grondgebied toegewezen aan een Joodse staat, terwijl ongeveer 44% was bestemd voor een Arabische staat voor Palestijnen. Jeruzalem, een stad met een rijke historische en religieuze betekenis voor joden, christenen en moslims, kreeg een internationale status en zou onder toezicht van de Verenigde Naties vallen, zoals vastgelegd in Resolutie 181[60].

Het VN-verdelingsplan werd resoluut verworpen door de Arabische landen, die werden vertegenwoordigd door de Arabische Liga. Eén van de redenen was de volgens de Arabieren oneerlijke verdeling van grondgebied. Zij benadrukten dat Palestijnen de meerderheidsbevolking vormden in de regio, maar slechts 44% van het grondgebied kregen, terwijl de Joden, als minderheid, 56% van het grondgebied kregen. Dit leidde tot conflicten en gewapende confrontaties tussen Joodse en Arabische gemeenschappen in het gebied. Nadat Israël eenzijdig de onafhankelijkheid uitriep op 14 mei 1948, namen de spanningen in sneltempo toe. Voor de Palestijnen was deze gebeurtenis catastrofaal. Naast de vele slachtoffers vluchtten naar schatting minstens 700.000 mensen voor het geweld of werden verdreven door het Israëlische leger, waarbij hun dorpen vaak werden verwoest[61]. Velen zochten hun toevlucht in de Gazastrook, de Westelijke Jordaanoever, en de buurlanden Jordanië, Libanon en Syrië, waar zij vaak in vluchtelingenkampen onder erbarmelijke omstandigheden moesten leven. Deze catastrofe, bekend als de Nakba, wordt door Palestijnen en sommige Israëlische 'Nieuwe Historici', zoals Ilan Pappé, beschouwd als

[58] Matthew Hughes, *Britain's Pacification of Palestine: The British Army, the Colonial State, and the Arab Revolt 1936–1939*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019, p. 25.
[59] David Fromkin*, A Peace to End All Peace: Creating the Modern Middle East* 1914-1922*, New York: Holt, 1989, p. 20.*
[60] Ilan Pappe, *The Ethnic Cleansing of Palestine*, Oxford: Oneworld Publications, 2006, p. 29-31.
[61] Joachim Yeshaya, *Joden en moslims aan zet: Joods-islamitische ontmoetingen vroeger en nu,* Kalmthout: Pelckmans, 2023, p. 86.

een vorm van etnische zuivering[62]. In zijn boek *The Ethnic Cleansing of Palestine* (2006) stelt Pappé dat maar liefst 531 dorpen werden verwoest en meer dan 700.000 Palestijnen moesten vluchten[63].

2.4 Belangrijkste ontwikkelingen sinds 1948

De oprichting van de staat Israël in 1948 markeerde een keerpunt in de geschiedenis van het Midden-Oosten en leidde tot een langdurig conflict tussen Israël en haar Arabische buurlanden. Onmiddellijk na de oprichting van Israël brak de Arabisch-Israëlische Oorlog van 1948 uit, waarbij verschillende Arabische landen, waaronder Egypte, Syrië, Irak en Jordanië, betrokken waren. Deze oorlog resulteerde in de vlucht van honderdduizenden Palestijnen richting Arabische buurlanden[64]. In de daaropvolgende jaren waren er nog meer Arabisch-Israëlische conflicten, waaronder de Suezcrisis van 1956 en de Zesdaagse Oorlog van 1967. De Zesdaagse Oorlog resulteerde in een beslissende overwinning voor Israël, dat erin slaagde de Arabische coalitie te verslaan en vervolgens de Westelijke Jordaanoever, de Gazastrook, de Egyptische Sinaï en de Golanhoogten, te bezetten[65].

Na de Zesdaagse Oorlog begonnen pogingen tot vredesbesprekingen tussen Israël en haar Arabische buren. Dit leidde tot historische vredesverdragen, zoals die met Egypte in 1979 en Jordanië in 1994. Tegelijkertijd werden er in de jaren '90, na de Eerste Intifada, ofwel Palestijnse volksopstand, onderhandelingen gevoerd tussen Israël en de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO), culminerend in de Oslo-Akkoorden, die tot doel hadden een vredesproces op gang te brengen en de oprichting van een Palestijnse staat na te streven[66]. De oprichting van de PLO onder leiding van Yasser Arafat in 1964 en later de opkomst van Hamas als een belangrijke politieke en militante kracht in de Palestijnse politiek hebben het Palestijnse verzet tegen Israël geïntensiveerd. Onder Palestijnen was geen eensgezindheid over de aanpak van de Palestijnse kwestie; in 2007 werden er verkiezingen gehouden in de Palestijnse gebieden, die resulteerden in een politieke breuk tussen Fatah, de partij van Arafat, en Hamas, die de verkiezingen won in de Gazastrook en sindsdien in dit gebied de macht verwierf[67]. De verkiezingsoverwinning van Hamas, die door Israël niet erkend werd, leidde tot toenemende spanningen en resulteerde in de Gaza-blokkade vanaf 2007. Dit veroorzaakte verschillende gewapende conflicten, waaronder de oorlogen tussen Hamas en Israël in 2008-2009 (Operation Cast Lead), 2012 (Operation Pillar of Defence), en 2014 (Operation Protective Edge), evenals kleinere conflicten in 2019, 2021 en 2022[68].

---

[62] *Ibid*.
[63] Ilan Pappe, *The Ethnic Cleansing of Palestine*, Oxford: Oneworld Publications, 2006, p. 16.
[64] James Gelvin, *The Israel-Palestine Conflict: One Hundred Years of War*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p. 250.
[65] James Gelvin, *The Israel-Palestine Conflict: One Hundred Years of War*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p. 255.
[66] *Ibid*., p. 228.
[67] *Ibid*., p. 225.
[68] Gabi Siboni, "Operations Cast Lead, Pillar of Defense, and Protective Edge: A Comparative Review." In *The Lessons of Operation Protective Edge, Tel Aviv: INSS,* (2014): 27-36.

Hoofdstuk 3: Religieuze dimensies vanuit islamitisch perspectief

3.1 De historische en spirituele relevantie van Jeruzalem voor moslims

De recente escalatie van het Israëlisch-Palestijns conflict, die begon op 7 oktober 2023, werd gelanceerd door Hamas met een bloedige verrassingsaanval op Israëlisch grondgebied. Deze aanval kreeg de naam "Operation al-Aqsa Flood", wat duidt op de religieuze betekenis van de al-Aqsamoskee in Jeruzalem, de op twee na heiligste stad in de islam met een diepgaande spirituele en historische betekenis voor moslims wereldwijd. De keuze van Hamas om deze operatie naar al-Aqsa te vernoemen, benadrukt de diepgewortelde religieuze verbondenheid met Jeruzalem en de Palestijnse zaak. De Hamas Media Office lanceerde een manifest waarin ze de bloedige aanval van 7 oktober trachtten te verantwoorden. In dat manifest richt Hamas zich niet alleen tot de Palestijnse bevolking, maar ook tot de bredere moslimgemeenschap. Dit omdat ze van mening zijn dat al-Aqsa niet alleen een Palestijnse kwestie is, maar een zaak van de gehele moslimgemeenschap[69]. De woordvoerder van de militaire tak, bekend als de Qassambrigades, richtte zich ook tot de moslimgemeenschap tijdens zijn mediatoespraken; op de 100ste dag van de oorlog vertelde hij bijvoorbeeld dat het Israëlische leger bewust veel moskeeën viseert. Dit voorbeeld illustreert hoe deze oorlog, naast zijn politieke aspecten, ook een religieuze dimensie krijgt[70].

In *Jerusalem: One City, Three Fates* (1996) onderzoekt Karen Armstrong de historische relevantie van Jeruzalem voor aanhangers van de drie abrahamitische religies en dus ook voor moslims[71]. De stad krijgt, volgens de islamitische traditie, een sacrale status vanwege haar associatie met verschillende profeten zoals Ibrahīm [Abraham], Mūsa [Mozes], Dawūd [David] en Isa [Jezus]. Voorts bevatten zowel de Koran (cf. hoofdstuk al-Isrāʾ) als de Hadith-literatuur verwijzingen naar de stad Jeruzalem die de sacrale status van die stad bevestigen[72].

Tijdens de vroege periode van de islam, bekend als de Mekkaanse periode, fungeerde Jeruzalem als de oorspronkelijke *qibla*, de richting waarnaar moslims zich tijdens het gebed wendden, wat de spirituele betekenis van Jeruzalem voor de islamitische gemeenschap benadrukte. De koersverandering van Jeruzalem naar Mekka wordt besproken door Joachim Yeshaya in zijn boek *Joden en moslims aan zet: joods-islamitische ontmoetingen vroeger en nu* (2023). Hij suggereert dat de verandering van de *qibla* wellicht verband hield met de ontgoocheling die Mohammed ervoer toen de Joodse stammen in Medina zijn boodschap niet aanvaardden. Als reactie hierop besloot Mohammed enkele

---

[69] Hamas Media Office, *Our Narrative… Operation Al-Aqsa Flood*; https://www.palestinechronicle.com/wp-content/uploads/2024/01/PDF.pdf (toegang 26.01.2024).

[70] Al Jazeera Mubasher, *Kalimah li-l-Natiq al-Askari bi-ism Kata'ib al-Qassam Abu Ubaydah* [Arabisch] (14 januari 2024), https://www.youtube.com/watch?v=TAwMAV4scuY (toegang 15.02.2024).

[71] Karen Armstrong, *Jerusalem: One City, Three Fates, London*: HarperCollins, 1996.

[72] SUNNAH.COM, *The Book of Qiyam Al-Lail (The Night Prayer) and Voluntary Prayers During the Day*; https://sunnah.com/bukhari:1189 (toegang 28.01.2024).

religieuze gebruiken te islamiseren, waaronder de verandering van de gebedsrichting naar Mekka[73].

Ondanks deze verandering bleef Jeruzalem een belangrijke stad, ook na de dood van Mohammed. Hoewel Mohammed zelf de stad Jeruzalem niet veroverde, gebeurde dat onder islamitisch bestuur tijdens het kalifaat van ʿUmar ibn al-Khaṭṭāb (reg. 634-644), die de stad veroverde op de Byzantijnen in 638 n.Chr. Deze gebeurtenis markeerde het begin van een lange periode van islamitisch bestuur over de stad[74]. De Omajjadendynastie (reg. 661-750) drukte haar culturele stempel op de stad door de bouw van de Rotskoepelmoskee in Jeruzalem in 691[75]. Jeruzalem bleef onder moslimheerschappij tot de tijd van de Kruisvaarders, die tussen 1095 en 1187 heersten over de stad[76]. De herovering van Jeruzalem in het jaar 1187 wordt in de islamitische historiografie bijzonder geëerd vanwege de succesvolle inspanningen van Ṣalāḥ al-Dīn al-Ayyūbī (gest. 1193), een Koerdische generaal die in het westen bekend staat als Saladin, om Jeruzalem opnieuw te veroveren op de Kruisvaarders[77]. Na de herovering in 1187 bleef Jeruzalem onder moslimbestuur tot 1922, het jaar waarin het Ottomaanse rijk viel en Jeruzalem onder Britse invloed kwam te staan tot 1948. De stad werd af en toe verdeeld, zoals tussen 1949 en de Zesdaagse Oorlog in 1967, toen Oost-Jeruzalem (inclusief de Oude Stad) onder Jordaanse controle stond en West-Jeruzalem onder Israëlische controle stond[78].

3.2 De invloed van Koranische interpretaties in het Palestijns verzet

De Koran vormt de belangrijkste bron van geloof en leidraad voor moslims wereldwijd. Hoofdstuk zeventien in de Koran heet al-Isrāʾ, verwijzend naar de nachtreis vanuit Mekka naar de Verste Moskee, ook bekend als al-Aqsamoskee in Jeruzalem. Dit illustreert de sacrale status van de stad Jeruzalem in de islamitische traditie:

> "Geprezen zij Hij die Zijn dienaar bij nacht een reis liet maken van de heilige moskee naar de Verste Moskee waarvan Wij de omgeving gezegend hebben om hem iets van Onze tekenen te tonen. Hij is de horende, de doorziende." [79]

Deze soera staat ook bekend onder een tweede naam, namelijk soera Banū Isrā'īl, wat verwijst naar de Kinderen van Israël of simpelweg de Israëlieten[80]. Deze benaming is gekozen vanwege het feit dat een deel van dit hoofdstuk het verhaal van de historische Banū Isrā'īl behandelt. Vers twee tot en met zeven bieden inzichten die relevant zijn om de huidige Palestijnse kwestie historisch en theologisch te kaderen. In vers twee waarschuwt God de Banū Isrā'īl voor de consequenties van polytheïsme:

---

[73] Joachim Yeshaya, *Joden en moslims aan zet: Joods-islamitische ontmoetingen vroeger en nu,* Kalmthout: Pelckmans, 2023, p. 24.
[74] Karen Armstrong, *Islam: Geschiedenis van een wereldgodsdienst*, Amsterdam: De Bezige Bij, 2015, p. 86.
[75] *Ibid*., p. 105.
[76] *Ibid*., p. 162.
[77] *Ibid*., p. 162.
[78] Joachim Yeshaya, *Joden en moslims aan zet: Joods-islamitische ontmoetingen vroeger en nu,* Kalmthout: Pelckmans, 2023, p. 109.
[79] TANZIL.NET; http://tanzil.net/#trans/nl.leemhuis/17:1 (toegang 27.01.2024).
[80] In deze context verwijst "Israëlieten" naar het Bijbelse volk en mag niet verward worden met de inwoners van de huidige staat Israël, die Israëli's worden genoemd.

> "En Wij hebben Mūsā het boek gegeven en Wij hebben het gemaakt tot een leidraad voor de Israëlieten: "Neemt in plaats van Mij geen andere voogd!"[81]

In de daaropvolgende verzen (4 tot en met 7) bespreekt God op welke manier de Israëlieten hiervoor gesanctioneerd zullen worden:

> "En Wij hebben aan de Israëlieten in het boek aangekondigd: jullie zullen twee maal op de aarde verderf zaaien en jullie zullen je zeer hovaardig gedragen!" [82]
>
> "En wanneer de aanzegging van de eerste van beide uitkomt, dan zenden Wij tot jullie dienaren van Ons, mensen die hevig geweld uitoefenen. Zij dringen dan in de woningen door. Het is een aanzegging die wordt uitgevoerd."[83]
>
> "Dan geven Wij jullie weer de overhand over hen en versterken Wij jullie met bezittingen en zonen en maken jullie tot een grotere troepenmacht."[84]
>
> "Als jullie goed doen, doen jullie goed in jullie eigen voordeel en als jullie verkeerd doen dan is het in jullie eigen nadeel. En wanneer de aanzegging van de tweede maal uitkomt, dan is het om jullie te kwellen en de moskee binnen te dringen zoals zij de eerste maal zijn binnengedrongen en om wat zij in hun macht krijgen geheel te vernietigen."[85]

De term 'Israëlieten' verwijst in deze context naar het historische volk van Mozes/Mūsā. Als sanctie heeft God de Israëlieten hun glorietijden doorheen de geschiedenis tweemaal vervangen door tragedies en perioden van instabiliteit. Aangezien de Koran zelf niet expliciet vermeldt om welke gebeurtenis het gaat, is dit voor interpretatie vatbaar. De exegeet en historicus Ibn Kathīr (gest. 1373) plaatst deze twee momenten van glorie en tragedie in het verleden. Volgens deze klassieke exegese verwijst de glorietijd naar het koninkrijk van David en Salomo, gevolgd door respectievelijk de Assyrische ballingschap in 722 v.Chr. en de Babylonische ballingschap in 568 v.Chr., oftewel de twee tragedies vermeld in vers zeven[86]. In *The Study Quran: A New Translation and Commentary* (2015) wordt gesteld dat beide tragedies ook kunnen verwijzen naar de vernietiging van beide Tempels, respectievelijk de Tempel van Salomo door de Babyloniërs in 586 v.Chr. en de Tempel van Herodes door de Romeinen in 70 n.Chr[87].

De hedendaagse exegese van dezelfde verzen werpt echter een nieuw licht op deze interpretatie, met inachtneming van de ontwikkelingen in het Israëlisch-Palestijns conflict sinds 1948. De eschatoloog Imran Hosein, bekend binnen conservatieve middens vanwege zijn theorieën over de eindtijdleer, betoogt dat de twee tragische gebeurtenissen zoals beschreven in de verzen niet noodzakelijkerwijs naar historische gebeurtenissen hoeven te

---

[81] TANZIL.NET; http://tanzil.net/#trans/nl.leemhuis/17:2 (toegang 27.01.2024).
[82] TANZIL.NET; http://tanzil.net/#trans/nl.leemhuis/17:4 (toegang 27.01.2024).
[83] TANZIL.NET; http://tanzil.net/#trans/nl.leemhuis/17:5 (toegang 27.01.2024).
[84] TANZIL.NET; http://tanzil.net/#trans/nl.leemhuis/17:6 (toegang 27.01.2024).
[85] TANZIL.NET; http://tanzil.net/#trans/nl.leemhuis/17:7 (toegang 27.01.2024).
[86] Abdul-Rahman Muhammed, *Tafsir Ibn Kathir Juz'15 (Part 15): Al-Isra (or Bani Isra'il) 1 to Al-Kahf 74* [Arabisch], London: MSA Publication Limited, 2009, p. 37.
[87] Seyyed Hossein Nasr, *The Study Quran: A New Translation and Commentary*, New York: Harper One, 2015, p. 1155.

verwijzen, maar ook van toepassing kunnen zijn op toekomstige gebeurtenissen[88]. Volgens deze interpretatie heeft de eerste tragedie weliswaar al plaatsgevonden in het verleden, met de vernietiging van de Tempel van Salomo, maar wordt de tweede periode van stabiliteit geassocieerd met de moderne tijd, met name met de oprichting van de staat Israël. De tweede tragedie, zo wordt gesteld, moet dus nog plaatsvinden en zal zich manifesteren in de herovering van Jeruzalem[89]. Deze exegese beroept zich op soera 17:7, waarin wordt verwezen naar de herintrede van de al-Aqsamoskee te Jeruzalem, wat door moslims wordt geïnterpreteerd als een teken van herovering. Een dergelijke hedendaagse exegese biedt hoop aan de Palestijnen, die zich gesteund voelen door de Koran in hun streven naar bevrijding en controle over Jeruzalem. Het biedt een kader waarin de Palestijnse zaak wordt gezien als de vervulling van een goddelijke belofte, wat hun vastberadenheid in het streven naar zelfbeschikkingsrecht versterkt.

3.3 Hadith-literatuur, eschatologie en de hoop op bevrijding

Het voorgaande hoofdstuk behandelde de rol van Koranische interpretaties en hun relatie tot de Palestijnse kwestie. Naast de Koran, die de belangrijkste bron vormt voor moslims, neemt de Hadith een centrale plaats in als de tweede belangrijkste bron. De Hadith verwijst naar een verzameling mondelinge overleveringen van de profeet Mohammed, die later werden samengesteld in boekvorm, waarbij Ṣaḥīḥ al-Bukhārī als één van de meest gezaghebbende wordt beschouwd[90]. Binnen de Hadith-literatuur wordt het concept van eschatologie, ofwel de leer van het einde der tijden, uitvoerig behandeld. Net zoals in de joods-christelijke traditie geloven moslims ook in de eschatologie, waarbij deze leer een integraal onderdeel vormt van de zes geloofspijlers die elke moslim aanhangt. De vijfde pijler betreft specifiek het geloof in de Laatste Dag.

Net zoals in de Koran (cf. soera 17), kunnen ook in de Hadith-literatuur overleveringen gelezen worden die in de context van de Palestijnse kwestie worden geïnterpreteerd. Deze overleveringen bieden inzichten in de wijze waarop Palestijnse moslims de huidige gebeurtenissen in Palestina interpreteren en hoe zij hoop putten uit hun geloof in een uiteindelijke bevrijding. De eschatologische aspecten van de Hadith kunnen een belangrijke rol spelen in het vormgeven van de percepties en verwachtingen van Palestijnse moslims ten aanzien van de Palestijnse kwestie, en kunnen dienen als bron van inspiratie en kracht in tijden van onderdrukking en strijd. Hieronder zullen enkele voorbeelden worden toegelicht.

Volgens de Hadith zei profeet Mohammed:

> "De mensen zullen spoedig elkaar oproepen om jullie aan te vallen zoals mensen anderen uitnodigen om hun maaltijd te delen tijdens het eten. Iemand vroeg: Zal dat komen door onze kleine aantallen op dat moment? Hij antwoordde: Nee, jullie zullen talrijk zijn op dat

[88] Imran Hosein, *Jerusalem in the Qur'an: An Islamic View of the Destiny of Jerusalem*, Ontario: Iron Heart Publishing, 2019, p. 248.
[89] *Ibid*., p. 250.
[90] Jonathan Brown, *Hadith: Muhammads Legacy in the, Medieval and Modern World*, Oxford: Oneworld Publications, 2017, p. 7.

> moment, maar jullie zullen als schuim en vuilnis zijn dat wordt meegevoerd door een stroom, en Allah zal angst voor jullie in de harten van jullie vijanden brengen en laat zwakheid in jullie harten achter. Iemand vroeg: Wat is wahn (zwakte)? De Boodschapper van Allah (vrede zij met hem) antwoordde: Hij zei: Liefde voor de wereld en afkeer van de dood."[91]

Deze profetische overlevering vormt een essentieel onderdeel van de islamitische eschatologie en biedt inzicht in de verwachte beproevingen waarmee de moslimgemeenschap geconfronteerd zal worden. De figuurlijke overlevering, waarbij Mohammed metaforen gebruikt, schetst een beeld van een toekomstige tijd waarin de moslimgemeenschap geconfronteerd zal worden met vijandige aanvallen die hen zullen overspoelen, vergelijkbaar met hoe mensen elkaar uitnodigen om deel te nemen aan een maaltijd. Opmerkelijk is dat de metgezellen van de profeet, vol verbazing over de mogelijke reden voor deze aanvallen gezien de omvang van de moslimgemeenschap, worden gewezen op het feit dat zij op dat moment in feite talrijk zullen zijn. Ondanks deze omvang zullen zij echter worden vergeleken met schuim en vuilnis dat wordt meegesleurd door een stroom, een metafoor die de kwetsbaarheid en zwakte van de moslimgemeenschap in deze tijd van beproevingen illustreert. De Hadith onthult vervolgens twee cruciale factoren die bijdragen aan deze zwakte: angst voor de vijand in de harten van de moslims en een wereldse gehechtheid die hen weerhoudt van het nastreven van de zaak van Allah[92].

In een door Al Jazeera uitgezonden videotoespraak op 28 oktober 2023 van de militaire woordvoerder Abu Obeida, werd indirect verwezen naar deze elementen uit de Hadith. De woordvoerder zei:

> "(…) We vragen geen militaire tussenkomst noch wapens van de Arabische leiders voor de bevrijding van de heilige stad (…) want we hebben ons er reeds bij neergelegd dat wij er alleen voor staan om de Palestijnse kwestie en de bevrijding van Jeruzalem te realiseren (…). Het enige wat we vragen aan de Arabische leiders is humanitaire hulp voor ons volk (…).[93]

Met deze uitspraak bedoelt de woordvoerder dat de Palestijnse hoop op Arabische militaire tussenkomst, zoals in de Zesdaagse Oorlog bijvoorbeeld, vervlogen is. Het enige dat werd gevraagd van de Arabische leiders was humanitaire hulp. Deze opmerkingen weerspiegelen de perceptie binnen Palestijnse kringen in het algemeen - en meer specifiek binnen Hamas - van hun geïsoleerde strijd, waarbij zij de verantwoordelijkheid voor hun zaak voortaan zelf dragen, zonder te kunnen rekenen op externe steun vanuit de bredere Arabische wereld.

Voor Palestijnen fungeert de aangehaalde Hadith als een herinnering aan de complexiteit en moeilijkheden van hun strijd tegen de Israëlische bezetting. Het benadrukt de uitdagingen waarmee zij worden geconfronteerd, niet alleen op het gebied van militaire

---

[91] SUNNAH, https://sunnah.com/abudawud:4297 (toegang 19.02.2024). [eigen vertaling]
[92] *Ibid*.
[93] Al Jazeera, *Al-Natiq bi-ism Kata'ib al-Qassam: Sanadhiq al-'adu hazīmah akbar mimmā kāna yatawagha'u 'aw yatakhawwaf* [Arabisch] (28 oktober 2023), https://www.youtube.com/watch?v=80UIVO12Ffk (toegang 20.02.2024). [eigen vertaling]

confrontaties, maar ook op het gebied van politieke en sociale steun vanuit de Arabische wereld. Ondanks hun numerieke kracht worden zij geconfronteerd met een gevoel van isolement en gebrek aan solidariteit, wat hun vastberadenheid en voortzetting van de strijd verder benadrukt.

De volgende profetische overlevering heeft een eschatologisch karakter en werpt een interessant licht op de dynamiek van het Israëlisch-Palestijns conflict en hoe deze overlevering kan worden geïnterpreteerd en toegepast door de Palestijnen.

> "Het begin van deze zaak is profetie en genade, dan zal het [een zaak zijn van] kalifaat en genade, dan zal [een zaak zijn van] het koningschap en genade, dan zal het [een zaak zijn van] heerschappij en genade, en dan zal het veranderen in bijten zoals de beet van een roofdier. Dus, op jullie rust de jihad, en inderdaad, de beste van jullie jihād is ribāṭ, en de beste van jullie ribāṭ is in Ashkelon."[94]

Deze overlevering gaat over de evolutie van leiderschap binnen de islamitische gemeenschap na de dood van profeet Mohammed, waarbij afwisselend een periode van genade en een periode van tirannie zal ontstaan. Of en wanneer die specifieke momenten plaatsvonden of nog zullen plaatsvinden is voor interpretatie vatbaar. Volgens een interpretatie verwijst de uitspraak 'bijten zoals de beet van een roofdier' naar de verdeeldheid die onder de moslimgemeenschap zal ontstaan[95].

Het belangrijkste aspect van deze Hadith in de context van het Israëlisch-Palestijns conflict is de verwijzing naar Ashkelon als een plaats van *ribāṭ*, wat kan worden vertaald als een bolwerk of een verdedigingspositie - de Almoraviden-dynastie, of *Murābiṭūn*-dynastie, heerste over een groot deel van Noordwest-Afrika en het Iberisch Schiereiland in de elfde en twaalfde eeuw. De naam '*Murābiṭūn*' is afgeleid van het Arabische woord '*ribāṭ*', wat verwijst naar verdediging van islamitische gebieden[96].

Op 26 oktober 2023 publiceerde de in Qatar gevestigde en gefinancierde International Union of Muslim Scholars (IUMS) een artikel op haar website van de hooggeplaatste Hamas-functionaris Nasr Fahajan. Het artikel gaat over "de Belofte van het Hiernamaals", namelijk wat Hamas ziet als een Koranische belofte met betrekking tot de bevrijding van Palestina en de ondergang van Israël. Het artikel, dat gaat over de relevantie van *jihād* en *ribāṭ* in de Israëlische kuststad Ashkelon als onderdeel van de oorlog tegen Israël, stelt dat "er binnenkort oorlog zal uitbreken en één van de uitkomsten zal zijn dat Gaza zal zegevieren en haar strijders het grensgebied van Gaza en Ashkelon zullen overnemen".[97] Fahajan legt uit dat de voorbereiding van de jihadstrijders op de strijd in Ashkelon, als voorbereiding op hun verovering van Jeruzalem en de bevrijding van Palestina

---

[94] Yaqeen Institute*, Why is Gaza Important? Honoring a Land of Ribat* (11 december 2023), https://yaqeeninstitute.org/read/post/why-is-gaza-important-honoring-a-land-of-ribat (toegang 25.02.2024).
[95] *Ibid*.
[96] *Ibid*.
[97] MEMRI*, Qatar-Based And Funded International Union Of Muslim Scholars (IUMS) Publishes Old Article By Senior Hamas Official Describing Takeover Of Gaza Border Region, Israeli City Of Ashkelon, In Preparation For Liberation Of Palestine And Realization Of Prophetic Promise* (1 november 2023), https://www.memri.org/reports/qatar-based-and-funded-international-union-muslim-scholars-iums-publishes-old-article-senior#_edn2 (toegang 02.03.2024).

van de zionisten, de vervulling is van een profetie van Mohammed[98]. Voor de Palestijnse bevrijdingsbeweging wordt deze vermelding geïnterpreteerd als een teken van de profetische legitimiteit van Palestina en het recht van de Palestijnen op het land, inclusief steden zoals Ashkelon, dat sinds 1948 een Israëlische stad is. Deze interpretatie versterkt de Palestijnse overtuiging dat zij rechtmatige erfgenamen zijn van de Israëlische stad Ashkelon en dat hun strijd door God is gezegend en door de profeet werd voorspeld. De Hadith dient als een inspiratiebron en een bron van kracht voor de Palestijnen, die al decennia lang strijden voor zelfbeschikking en een eigen staat.

De eschatologische interpretatie van de bovenstaande Hadith roept enkele vragen op, met name in relatie tot het aangepaste Handvest van Hamas uit 2017. Dit Handvest, aanvankelijk gepubliceerd in 1988 als een manifest van de politieke ideeën van Hamas, onderging aanzienlijke veranderingen in de herziene versie van 2017. Oorspronkelijk sprak Hamas in het Handvest openlijk over 'de vernietiging van Israël' en identificeerde het zich met de Moslimbroeders, een Egyptische politiek-islamitische beweging die door onder meer de Europese Unie en de Verenigde Staten als een terreurbeweging wordt beschouwd. Het oorspronkelijke Handvest werd bekritiseerd vanwege het gebruik van vijandige en antisemitische taal jegens Joden, wat leidde tot aanpassingen in de herziene versie van 2017. In de aangepaste versie werden antisemitische elementen geschrapt, zoals de expliciete verwijzing naar de 'vernietiging van Israël', die werd vervangen door termen als 'strijd tegen het zionisme'[99]. Het aangepaste Handvest benadrukte verder de rol en erkenning van VN-resoluties en het internationaal recht, waarbij de gewapende strijd niet langer als het enige middel werd gezien om de bezetting te bestrijden[100].

Deze herzieningen leken een poging te zijn van Hamas om haar politieke standpunten en strategieën in overeenstemming te brengen met de internationale normen en verwachtingen, en om afstand te nemen van extremistische retoriek die haar reputatie heeft geschaad. Het aangepaste Handvest weerspiegelde een meer pragmatische benadering van Hamas ten opzichte van het Israëlisch-Palestijns conflict, waarbij de nadruk werd gelegd op diplomatieke en politieke middelen om de Palestijnse zaak te bevorderen.

Met deze nuanceringen leek Hamas de weg van de diplomatie te verkiezen boven geweld. De verwijzingen naar de VN-resoluties en internationaal recht in het aangepaste Handvest suggereren dat Hamas openstaat voor een tweestatenoplossing op basis van de grenzen van vóór de Zesdaagse Oorlog van 1967, zoals ook uiteengezet in het Handvest van 2017. Deze herziene visie roept echter vragen op over hun interpretatie van de Ashkelon-hadith (zie supra) en de eschatologische implicaties ervan. Ashkelon maakt geen deel uit van de Palestijnse gebieden sinds 1967, wat de vraag doet rijzen of Hamas het idee van de verovering van Ashkelon in de toekomst nog steeds nastreeft, zoals gesuggereerd in de Hadith. Bovendien wordt in het aangepaste Handvest van Hamas niet expliciet gesproken

[98] *Ibid*.
[99] Leila Seurat, *The Foreign Policy of Hamas: Ideology, Decision Making and Political Supremacy*, Londen: Bloomsbury Collections, 2022.
[100] *Ibid*., p. 18.

van erkenning van Israël, wat verdere onduidelijkheid toevoegt aan hun standpunt ten aanzien van steden zoals Ashkelon.

In het nieuwe Handvest omschrijft Hamas zich niet langer als de 'Palestijnse tak van de Moslimbroederschap'. De nieuwe tekst vermeldde niet langer de organisatorische banden die Hamas verenigden met de Moslimbroeders. Verre van uitsluitend te vertrouwen op een islamitische omgeving, beschreef Hamas zichzelf nu als een 'Palestijnse nationalistische islamitische' beweging, waarbij alle banden met de Moslimbroederschap werden uitgewist. Hamas lijkt zich met deze vernieuwde visie meer te richten op Palestijnse nationalistische doelen via de politieke weg en minder nadruk te leggen op de banden met religieuze bewegingen zoals de Moslimbroederschap[101].

Met de bloedige gebeurtenissen op 7 oktober 2023 gaf Hamas allesbehalve de indruk te kiezen voor een vreedzame weg. In het verleden deed Hamas echter wel een poging via de Great March of Return, ofwel de Grote Mars van Terugkeer. Dit was een reeks demonstraties georganiseerd in de Gazastrook, die begon op 30 mei 2018. Jehad Abusalim bespreekt in zijn artikel “The Great March of Return: An Organizer’s Perspective” het doel van deze demonstraties. De protesten hadden tot doel de situatie van Palestijnse vluchtelingen en hun recht op terugkeer naar hun huizen, zoals vastgelegd in VN-resolutie 194, onder de aandacht te brengen alsook een einde te maken aan de Israëlische blokkade van de Gazastrook via vreedzame en geweldloze demonstraties aan de grens met Israël[102].

De demonstraties werden gelanceerd als reactie op een oproep op de Facebook-pagina "Grote Mars van Terugkeer", die aanzienlijke aandacht en steun kreeg. Op de eerste dag van de mars namen naar schatting 30.000-45.000 deelnemers deel, waarbij Palestijnse vlaggen werden getoond en slogans werden gevoerd om het recht op terugkeer onder de aandacht te brengen. De Israëlische reactie was echter gewelddadig, waarbij op de eerste dag alleen al zeventien Palestijnen werden gedood en ongeveer 1.400 anderen gewond raakten[103].

De protesten werden aanvankelijk gekenmerkt door geweldloos verzet, maar het onevenredige Israëlische geweld en het uitblijven van internationale actie leidden tot een verlies van momentum voor het protest. Volgens Abusalim boden de demonstraties Palestijnen in de Gazastrook een zeldzame kans om een doorbraak te forceren maar het uitblijven van internationale actie zorgden uiteindelijk voor een tegenslag voor de massamobilisatie in Gaza[104]. Dat de Palestijnen uit de Gazastrook niet langer geloven in geweldloos verzet blijkt uit de gewelddadige gebeurtenissen op 7 oktober 2023.

---

[101] Leila Seurat, *The Foreign Policy of Hamas: Ideology, Decision Making and Political Supremacy*, Londen: Bloomsbury Collections, 2022, p. 19.
[102] Jehad Abusalim, “The Great March of Return: An Organizer’s Perspective.” In *Journal of Palestine studies*. 47 (4 (188)), (2018): 90–100.
[103] *Ibid*.
[104] Jehad Abusalim, “The Great March of Return: An Organizer’s Perspective.” In *Journal of Palestine studies*. 47 (4 (188)), (2018): 90–100.

Hoofdstuk 4: Religieuze dimensies vanuit Joods perspectief

Het jodendom is, net zoals de islam, een religie met een diversiteit aan stromingen. Daarom bestaan er binnen de Joodse gemeenschap verschillende visies op het Israëlisch-Palestijns conflict. Daarnaast zijn niet alle Israëli's per definitie ook religieus. In 2016 werd een survey uitgevoerd door het Pew Research Center over de religiositeit binnen de Israëlische bevolking. Het rapport onderzoekt de diversiteit van religieuze groepen in Israël, zoals Haredi, Dati, Masorti en Chiloni, en analyseert hun overtuigingen en praktijken[105]. Het onderscheidt vier significante religieuze groepen, elk met specifieke kenmerken en een bepaald percentage van de bevolking.

Ten eerste zijn er de Chiloni, die ongeveer 49% van de Israëlische bevolking vertegenwoordigen en als seculier worden beschouwd[106]. De Haredi-gemeenschap, die als "ultra-orthodox" wordt aangeduid, omvat ongeveer 9% van de Joodse bevolking in Israël[107]. Masorti-Joden, gekenmerkt door een gematigder niveau van religieuze praktisering, vormen ongeveer 29% van de Israëlische bevolking[108]. De Dati-gemeenschap, die zichzelf als religieus identificeert, omvat ongeveer 13% van de Israëlische bevolking[109]. Deze cijfers benadrukken de diversiteit binnen de Israëlische samenleving, met elk van deze religieuze groepen die een aanzienlijk deel van de bevolking vertegenwoordigen en bijdragen aan de complexiteit van religieuze dynamieken in het land.

4.1 Sion en de (Derde) Tempel: spanningen rondom de toekomst van Jeruzalem

In het artikel "Zionism" bespreekt Thane Rosenbaum, universiteitsprofessor rechten verbonden aan Touro University, het zionisme en de diverse dimensies die eraan verbonden zijn. Rosenbaum benadrukt dat het zionisme oorspronkelijk verwijst naar de beweging die leidde tot de oprichting van de staat Israël, waardoor het voornamelijk een politieke lading kreeg. Na de oprichting van de staat hebben zich echter verschillende vertakkingen van het zionisme ontwikkeld, met onder meer religieuze en socialistische dimensies[110].

Het religieus zionisme, zoals beschreven door Rosenbaum, legt de nadruk op de religieuze aspecten van het zionistische gedachtegoed, met een centrale focus op het Bijbelse concept Sion. Dit concept, zoals beschreven in het Oude Testament, verwijst expliciet naar een geografische plaats in het Beloofde Land[111]. Deze heuvel, oorspronkelijk bekend als Sion bij de Jebusieten, een oude Kanaänitische volksstam, werd in de tiende eeuw v. Chr. veroverd door David, de koning van Israël en Juda, en vervolgens aangewezen als zijn koninklijke hoofdstad[112]. Het belang van Sion wordt duidelijk geïllustreerd in het

[105] PewResearchCenter, *Israel's Religiously Divided Society*, (8 maar 2016) https://www.pewresearch.org/religion/2016/03/08/israels-religiously-divided-society/ (toegang 15.03.2024).
[106] *Ibid*.
[107] *Ibid*.
[108] *Ibid*.
[109] *Ibid*.
[110] Thane Rosenbaum, "Zionism." In *Israel Studies 24(2),* (2019): 119–127.
[111] Brittannica, *Zion* (12 april 2024), https://www.britannica.com/place/Zion-hill-Jerusalem (toegang 13.04.2024).
[112] Ian Barnes, *Historische Atlas van het Jodendom: De bewogen geschiedenis van het Joodse geloof in kaart gebracht*, Kerkdriel: Librero, 2018, p. 73.

volgende Bijbelvers uit 2 Samuel 5:6-7, waarin de triomfantelijke verovering van de bergvesting van Sion door David wordt beschreven:

> "De Koning en zijn mannen trokken op naar Jeruzalem, waar de Jebusieten woonden. (…) Toch veroverde David de bergvesting van Sion, de huidige Davidsburcht (…)."[113]

Na de verovering van Sion door koning David, hielp zijn zoon Salomo Jeruzalem verder te ontwikkelen door de bouw van de historische Tempel van Salomo. Deze tempel, bekend als de Eerste Tempel, was een centraal religieus en cultureel symbool voor het Joodse volk dat Jeruzalem markeerde als een spiritueel centrum van de Joodse cultuur[114]. In een hedendaagse context wordt Sion geïdentificeerd met de huidige stad Jeruzalem, meer specifiek met de Tempelberg in Oost-Jeruzalem.

De Tempelberg, die een belangrijke rol speelt in het Israëlisch-Palestijns conflict, staat tevens centraal in de Joodse eschatologie; reeds vóór de bloedige verrassingsaanval op 7 oktober 2023 door Hamas waren er binnen bepaalde orthodoxe kringen plannen om de herbouw van de tempel te versnellen om zo de komst van de Messias te versnellen (zie infra hoofdstuk 4.3)[115]. De woordvoerder van de militaire tak van Hamas verwees in zijn videotoespraken naar deze plannen en meende dat “het verbieden van de toegang tot al-Aqsamoskee in aanloop naar de Ramadan[116] kadert binnen de zionistische plannen om de Tempel te bouwen op de plaats van de al-Aqsamoskee”[117].

Voor religieuze zionisten vormt de terugkeer naar Jeruzalem en de herbouw van de tempel een onderdeel van Bijbelse profetieën. Deze religieuze concepten worden gesteund door regeringsfunctionarissen zoals de huidige minister van Veiligheid van Israël, Itamar Ben-Gvir. Hij bezocht eerder in juli 2023, samen met een groep van meer dan duizend ultranationalistische kolonisten, de Tempelberg[118]. Dit bezoek leidde tot heel wat spanningen met de Palestijnen, voor wie de Tempelberg (Arabisch: *al-Ḥaram al-Sharīf)* ook een heilige plek is vanwege de aanwezigheid van de al-Aqsamoskee. De minister zei onder meer: "Deze plek is belangrijk voor ons en we moeten ernaar terugkeren en onze soevereiniteit bewijzen (…)”[119].

In het verleden ontstonden herhaaldelijk spanningen op de Tempelberg tussen Israëlische ordetroepen, Palestijnse demonstranten en/of Messiaanse Joden of christenen

---

[113] Debijbel, https://www.debijbel.nl/bijbel/NBV21/2SA.5 (toegang 04.03.2024).
[114] Ian Barnes, *Historische Atlas van het Jodendom: De bewogen geschiedenis van het Joodse geloof in kaart gebracht*, p. 74.
[115] France24, *The Israelis set for new Jewish temple on Al-Aqsa site* (5 juni 2023), https://www.france24.com/en/live-news/20230605-the-israelis-set-for-new-jewish-temple-on-al-aqsa-site (toegang 10.0.2024).
[116] Vóór aanvang van de Ramadan in 2024 was er commotie rond het al dan niet toelaten van moslims in al-Aqsamoskee. Zie hiervoor: https://www.demorgen.be/nieuws/ondanks-waarschuwing-veiligheidsdienst-wil-israel-moslims-tijdens-ramadan-uit-heilige-al-aqsa-moskee-weren~b0290a28/?referrer=https://www.google.com/
[117] Al Jazeera, *Kalimah Abu Ubaydah al-Natiq bi-ism Kata'ib al-Qassam fi al-yawm al-154 min ḥarb Isra'il 'ala Ghazzah* [Arabisch] (8 maart 2024), https://www.youtube.com/watch?v=WedVGTA_hnY (toegang 16.03.2024). [eigen vertaling]
[118] Al Jazeera, *Israeli far-right minister leads incursion of Al-Aqsa compound* (27 juli 2023), https://www.aljazeera.com/news/2023/7/27/israels-far-right-minister-leads-incursion-of-al-aqsa-compound (toegang 20.03.2024).
[119] *Ibid*.

die pleiten voor de herbouw van de Derde Tempel[120] (zie infra hoofdstuk 4.3). Voorbeelden hiervan zijn onder meer de opening van de toeristische Tempeltunnel in 1996, in mei 2021[121] en meer recentelijk in januari 2023 en april 2024 tijdens het Joodse paasfeest[122]. Een beruchte gebeurtenis vond plaats in 1969 toen de Australische christen Denis Michael Rohan (1941-1995) brand stichtte in de al-Aqsamoskee, in een poging om de wederkomst van Jezus te bespoedigen[123]. Een andere periode van ernstige onrust, de Tweede Intifada, begon toen Ariel Sharon, voormalig premier van Israël, in het jaar 2000 een wandeling maakte op de Tempelberg tijdens zijn verkiezingscampagne[124].

Het recente bezoek van de huidige minister van Veiligheid, Itamar Ben-Gvir, aan de Tempelberg is dus niet ongebruikelijk gezien de voorgeschiedenis. Volgens Lucy Kurtzer-Ellenbogen, vredesbemiddelaar van de United States Institute of Peace, is de huidige regering de meest extreemrechtse regering in de Israëlische geschiedenis[125]. In die regering zetelt een politieke partij met een uitgesproken religieus zionistische signatuur, bekend als The Religious Zionist Party (Hebreeuws: *Ha-Tsionoet Ha-Datit*). De partij wordt geleid door Bezalel Smotrich, die naast partijleider ook als minister van Financiën fungeert sinds 2022. Smotrich speelt een niet te onderschatten rol in de Gaza-oorlog sinds 7 oktober 2023 vanwege zijn onenigheid met het oorlogskabinet[126], zijn dreigementen om uit de regering te stappen bij een staakt-het-vuren en zijn ambities om nog meer nederzettingen te bouwen op bezet Westelijke Jordaanoever[127]. Op de officiële website van de partij wordt expliciet vermeld dat de partij zich inzet voor de uitbreiding van nederzettingen, met name in historische Bijbelse gebieden zoals Judea en Samaria, bekend als de Westelijke Jordaanoever[128]. De Israëlische minister van Financiën heeft verder herhaaldelijk gedreigd de bouw van dergelijke nederzettingen te versnellen, wat geleid heeft tot toenemende spanningen en conflicten in de regio. Bezalel Smotrich, die zelf in een nederzetting op de bezette Westelijke Jordaanoever woont, verklaarde het gebied in maart 2023, middenin de oorlog, officieel tot grond van de Israëlische staat, waarmee hij de weg vrijmaakte voor nieuwbouw. Hij voegde eraan toe dat “hoewel er mensen in Israël en de wereld zijn die

---

[120] Joachim Yeshaya, *Joden en moslims aan zet: Joods-islamitische ontmoetingen vroeger en nu,* Kalmthout: Pelckmans, 2023, p. 112.
[121] *Ibid*. p. 112.
[122] The New Arab, *Israel’s Ben-Gvir visits Jerusalem as illegal settlers storm Al-Aqsa during Passover* (26 april 2024), https://www.newarab.com/news/ben-gvir-visits-al-aqsa-amid-settler-raids-during-passover (toegang 28.04.2024).
[123] Joachim Yeshaya, *Joden en moslims aan zet: Joods-islamitische ontmoetingen vroeger en nu,* p. 113.
[124] *Ibid*. p. 113.
[125] United States Institute of Peace, *What Does Israel’s New Government Mean for the Israeli-Palestinian Conflict?* (5 januari 2023), https://www.usip.org/publications/2023/01/what-does-israels-new-government-mean-israeli-palestinian-conflict (toegang 18.03.2024).
[126] Times of Israel, *Under pressure from Smotrich, PM cancels war cabinet meeting on post-war Gaza plan* (29 december 2023), https://www.timesofisrael.com/pm-nixes-war-cabinet-meeting-on-post-war-gaza-plan-amid-pressure-from-smotrich/ (toegang 22.03.2024).
[127] Times of Israel, *Smotrich said pushing to start legalization process for 68 illegal West Bank outposts* (21 april 2024), https://www.timesofisrael.com/smotrich-said-pushing-to-start-legalization-process-for-68-illegal-west-bank-outposts/ (toegang 22.04.2024).
[128] The Religious Zionist Party, *About the Party*, https://zionutdatit.org.il/en/about/ (toegang 28.03.2024).

proberen ons recht op Judea en Samaria en andere plaatsen te ondermijnen, bevorderen wij de vestiging in het hele land op strategische wijze."[129]

4.2 Eschatologie, messianisme en hun invloed in het hedendaags conflict

Het messianisme in het jodendom verwijst naar het geloof in de komst van een Messias (Hebreeuws: *Melekh ha-Mashiach*) aan het einde der tijden. Het Hebreeuwse woord *'Melekh'* betekent letterlijk 'koning' en '*Mashiach'* betekent 'gezalfde' (cf. Christus). Volgens de Bijbelse traditie zal de Messias, beschouwd als de beloofde verlosser, een tijdperk van vrede, gerechtigheid en de vervulling van goddelijke beloften brengen. Dit concept is van essentieel belang binnen de Joodse eschatologie en vormt een belangrijk onderdeel in de Joodse leer[130].

Maimonides (1138-1204), ook bekend als Rambam, was een prominente Joodse theoloog en filosoof afkomstig uit al-Andalus, een historisch gebied dat het huidige Iberisch Schiereiland omvat. Rambam wordt over het algemeen beschouwd als één van de meest vooraanstaande Joodse denkers in de Joodse geschiedenis. Hij werkte als hofarts aan het Egyptische hof van Saladin. In zijn magnum opus, genaamd *Mishneh Torah,* behandelt de Joodse theoloog de Joodse geloofsprincipes, waarvan er dertien worden beschouwd als fundamenteel voor het geloof. Het twaalfde principe omvat het geloof in de komst van de Messias, een overtuiging die de hoop en verwachting van verlossing en herstel in de toekomst belichaamt volgens de Joodse leer. Volgens Maimonides zal de Messias de dynastie van Koning David herstellen, de heilige Tempel herbouwen en de Israëlieten uit de diaspora verzamelen naar het Beloofde Land[131].

De Messias wordt traditioneel gezien als een wereldse, politieke leider die zal opstaan om het Joodse volk te bevrijden van overheersing en een nieuw aards koninkrijk zal vestigen, naar het voorbeeld van Koning David. Jezus Christus beschouwde zichzelf als de Messias volgens het Nieuwe Testament. In Marcus 14:61-62 staat het volgende hierover:

> "Maar hij bleef zwijgen en antwoordde niet. Toen vroeg de hogepriester Hem: Bent U de messias, de Zoon van de Gezegende?" [132]
>
> "Jezus zei: Dat ben Ik, en u zult de Mensenzoon zien zitten aan de rechterhand van de Machtige en Hem zien komen met de wolken van de hemel."[133]

Jezus werd echter verworpen door delen van de Joodse gemeenschap omdat hij niet voldeed aan de verwachtingen van een aardse heerser die zou strijden tegen de Romeinse overheersing. Volgens de Bijbelse traditie zou dit onder meer tot uiting zijn gekomen in de

---

[129] De Morgen, *Israël negeert internationale druk en annexeert enorme lap grond op Westelijke Jordaanoever*. (22 maart 2024), https://www.demorgen.be/nieuws/israel-negeert-internationale-druk-en-annexeert-enorme-lap-grond-op-westelijke-jordaanoever~b2f6f197/ (toegang 02.04.2024).
[130] Aviezer Ravitzky, *Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism*, Chicago: University of Chicago Press, 1996.
[131] Norman Strickman, *Without Red Strings or Holy Water: Maimonides' Mishne Torah*, Boston: USA Academic Studies Press, 2011. https://doi-org.kuleuven.e-bronnen.be/10.1515/9781618110909 (toegang 19.03.2024).
[132] Debijbel, https://www.debijbel.nl/bijbel/NBV21/MRK.14 (toegang 24.03.2024).
[133] *Ibid*.

gebeurtenissen rondom zijn proces voor Pontius Pilatus, de Romeinse gouverneur van Judea, zoals beschreven in het Nieuwe Testament in Lukas 23:3:

> "Pilatus vroeg Hem: Bent U de koning van de Joden? Jezus antwoordde: 'U zegt het'."[134]

Deze uitspraak van Jezus wordt vaak geïnterpreteerd als een vorm van bekentenis of bevestiging van de beschuldiging die tegen hem werd ingebracht. In de exegese van Ellicott's Commentary for English Readers wordt deze verklaring als zodanig beschouwd, waarbij Jezus impliciet de beschuldiging bevestigt[135].

Sinds hun afwijzing van Jezus Christus als de Messias, blijven de meeste Joden, uitgezonderd Messiasbelijdende Joden, in afwachting van de komst van de echte Messias. Na Jezus hebben verschillende individuen binnen de Joodse gemeenschap zichzelf als de Messias uitgeroepen. Reeds in de vijftiende-zestiende eeuw was er David Reuveni (gest. 1538) die naar het door Ottomaans bestuurde Jeruzalem trok om de komst van de Messias te verkondigen[136]. Zijn avonturen waren niet zo succesvol als bijvoorbeeld Sjabtai Tsvi (1626-1676) toen deze in 1648 verkondigde de Messias te zijn. Het was pas in 1665 dat zijn Messiasschap volledig erkend zou worden[137]. De Ottomaanse sultan Mehmet IV (1642-1693; reg. 1648-1687) arresteerde de zelfverklaarde Messias, wellicht omdat hij een dreiging vormde voor de publieke orde. Tijdens zijn gevangenschap werd aan Sjabtai Tsvi de keuze gegeven tussen bekeren of de doodstraf waarna Sjabtai Tsvi voor het eerste koos[138]. Deze wending zal voor een crisis zorgen onder de Sabbatiaanse sekte. Desondanks ontstonden in de eeuwen nadien nog figuren die zich voorstelden als de Messias zoals de in Polen geboren Jakob Frank (1726-1791)[139].

In *Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism* (1996) onderzoekt Aviezer Ravitzky de respons van de orthodox-joodse gemeenschap op de oprichting van de staat Israël en belicht de rol van messianisme en religieus zionisme in deze dynamiek[140]. Ravitzky analyseert hoe het succes van het zionisme een theologische en praktische crisis heeft veroorzaakt binnen de orthodox-joodse traditie, met name in relatie tot messiaanse verwachtingen. Ravitzky tracht de diverse reacties van verschillende orthodox-joodse groeperingen te begrijpen en te verklaren, alsmede hun theologische herinterpretaties om in lijn te komen met de nieuwe realiteit van een Joodse staat[141]. Binnen deze context onderzoekt Ravitzky de opvattingen en acties van groepen zoals Neturei Karta en de Satmar Chassidiem, die een uitgesproken antizionistische positie innemen. Voor deze ultra-orthodoxe Joodse groeperingen is de volledige verlossing van de Joodse diaspora pas mogelijk met de komst van de Messias waardoor zij elke vorm van een Joodse soevereine

---

[134] Debijbel, https://www.debijbel.nl/bijbel/NBV21/LUK.23 (toegang 24.03.2024).
[135] Biblehub, *Commentaries*, https://biblehub.com/commentaries/ellicott/luke/23.htm (toegang 28.03.2024).
[136] Joachim Yeshaya, *Joden en moslims aan zet: Joods-islamitische ontmoetingen vroeger en nu,* Kalmthout: Pelckmans, 2023, p. 73.
[137] *Ibid*., p. 74.
[138] *Ibid*., p. 75.
[139] *Ibid*., p. 76.
[140] Aviezer Ravitzky, *Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism*, Chicago: University of Chicago Press, 1996, p. 20.
[141] *Ibid*., p. 21.

staat vóór dit eschatologische moment verwerpen[142]. Dit standpunt brengt hen in een diametraal tegengestelde positie ten opzichte van het zionistische project en leidt tot een radicaal antizionistische houding, waarbij zij de oprichting van de staat Israël beschouwen als godslastering. Ravitzky analyseert tot slot ook hoe deze theologische posities het gedrag en de politieke activiteiten van radicale elementen binnen de orthodox-joodse gemeenschap beïnvloeden, met bijzondere aandacht voor de kwesties rondom het Israëlisch-Palestijns conflict[143].

Tegen de achtergrond van de Israëlisch-Palestijnse kwestie onderzoekt Julius H. Schoeps in *Pioneers of Zionism: Hess, Pinsker, Rülf: Messianism, Settlement Policy, and the Israeli-Palestinian Conflict* (2013) in hoeverre het messianisme tot uiting komt in het onopgeloste conflict tussen Israëli's en Palestijnen[144]. Schoeps beschrijft hoe eschatologische messianistische concepten een belangrijke rol spelen in de nederzettingenpolitiek onder religieuze Israëli's in de Westelijke Jordaanoever[145]. Religieuze groeperingen, zoals Goesj Emoniem ("Het Blok der Getrouwen"), zagen bijvoorbeeld de nederzettingenbeweging als een vervulling van oude messiaanse verwachtingen[146]. Volgens het artikel is er een duidelijke relatie tussen het messianisme en het Israëlisch-Palestijns conflict doordat religieuze concepten een invloed uitoefenen op de complexiteit van het conflict[147].

4.3 Bijbelse symboliek in Netanyahu's oorlogsretoriek

Hoofdstuk 3 onderzocht de wijze waarop Hamas de verrassingsaanval van 7 oktober 2023 met religieuze concepten uit de Koran en Hadith rechtvaardigt. Een vergelijkbare tendens deed zich voor binnen de Israëlische regering, die onmiddellijk na de gebeurtenissen op 7 oktober 2023 de oorlog verklaarde aan Hamas. De intensivering van bombardementen op de Gazastrook en de beperking van humanitaire hulp veroorzaakten internationale kritiek[148] en mogelijks een aanhoudingsbevel door het Internationaal Strafhof in Den Haag[149]. Op 28 oktober gaf de Israëlische premier, Benjamin Netanyahu, een persconferentie waarin hij de militaire reacties op de Gazastrook verdedigde. Om dit te rechtvaardigen, werden religieuze teksten uit de Bijbel gebruikt. Tijdens een toespraak ter voorbereiding op de grondinvasie in de Gazastrook verwees hij naar Bijbelverzen, belangrijke momenten in de Joodse geschiedenis én figuren uit de Bijbelse traditie:

---

[142] Aviezer Ravitzky, *Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism*, Chicago: University of Chicago Press, 1996, p. 24.
[143] *Ibid*., p. 30.
[144] Julius Schoeps, *Pioneers of Zionism: Hess, Pinsker, Rülf: Messianism, Settlement Policy, and the Israeli-Palestinian Conflict,* Boston: De Gruyter, 2013; https://doi.org/10.1515/9783110314724 (toegang 29.03.2024).
[145] *Ibid*.
[146] *Ibid*.
[147] *Ibid*.
[148] Amnesty *International, Israel must lift illegal and inhumane blockade on Gaza as power plant runs out of fuel* (12 oktober 2023), https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/10/israel-opt-israel-must-lift-illegal-and-inhumane-blockade-on-gaza-as-power-plant-runs-out-of-fuel/ (toegang 05.04.2024).
[149] VRT NWS, *"Schandalig": zowel Israël als Hamas niet te spreken over mogelijk aanhoudingsbevel door Internationaal Strafhof* (20 mei 2024), https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/05/20/reacties-israel-op-aanhoudingsbevel-arrestatie-netanyahu/ (toegang 23.05.2024).

> "Citizens of Israel, yesterday evening, additional ground forces of ours entered the gates of Gaza, at the doorstep of the fortress of evil. (…) Our brave soldiers who are now in Gaza, around Gaza and in the other sectors throughout the country, join a chain of heroes of Israel that has continued for over 3,000 years, from Joshua, Judah Maccabee and Bar Kochba, and up to the heroes of 1948, the Six Day War, the Yom Kippur War and Israel's other wars. Our heroic soldiers have one supreme goal: To destroy the murderous enemy and ensure our existence in our land. We have always said 'Never again'. 'Never again' is now. (…) Remember what Amalek did to you (Deuteronomy 25:17). We remember and we fight!"[150]

De Israëlische soldaten die in Gaza strijden maken, volgens de premier, deel uit van de traditie die teruggaat tot Jozua ben Nun, verwijzend naar de Bijbelse opvolger van Mozes die ten strijde trok tegen de Amalekieten, een oude stam of volk die in de Bijbelse literatuur worden genoemd als vijanden van de Israëlieten. Ze worden traditioneel gezien als de aartsvijanden van de Israëlieten, waardoor de Bijbel de vernietiging van de Amalekieten beveelt[151]. De verwijzing naar Amalek brengt dus een diep religieus geladen element in het conflict, waarbij theologische overtuigingen en interpretaties van heilige geschriften worden gebruikt om politieke en militaire acties te rechtvaardigen.

Het artikel “Metaphysical Hatred and Sacred Genocide: The Questionable Role of Amalek in Bibical Literature” van Gili Kugler, verbonden aan de Department of Hebrew and Biblical Studies aan de University of Sydney, bespreekt hoe commentatoren op de Hebreeuwse Bijbel verschillende pogingen hebben gedaan om de traditie rond Amalek uit te leggen en te rechtvaardigen[152]. Kugler stelt dat sommige commentatoren interpretaties gezocht hebben die in lijn liggen met theologische of morele principes, terwijl anderen hebben geprobeerd de gebeurtenissen te contextualiseren binnen de historische en politieke omstandigheden van die tijd[153]. Daarnaast hebben sommige commentatoren geworsteld met de ethische implicaties van het gebod om de Amalekieten uit te roeien[154].

In het artikel “Rethinking Amalek in This 21st Century” onderzoekt Steven Leonard Jacobs de historische en religieuze betekenis van het bevel om de herinnering aan Amalek uit te wissen en hoe dit door de Joodse geschiedenis heen is geïnterpreteerd. Jacobs bespreekt hoe Amalek symbolisch werd gebruikt als vijand van het Joodse volk. In de Joodse traditie werden alle vijanden van het Joodse volk gezien als afstammelingen van de oorspronkelijke Amalekieten[155]. Verschillende historische figuren en groepen werden geïdentificeerd met Amalek, zoals Haman, Antiochus, Titus, Hadrian, Torquemada, Khmelnitsky en Hitler[156]. De identificatie met Amalek diende als rechtvaardiging voor gewelddadige acties tegen de vijanden van het Joodse volk, zowel in het verleden als in de

---

[150] Ministry of Foreign Affairs, *Statement by PM Netanyahu* (28 oktober 2023), https://www.gov.il/en/pages/statement-by-pm-netanyahu-28-oct-2023 (toegang 02.04.2024).
[151] Biblehub, https://biblehub.com/deuteronomy/25-17.htm (toegang 04.04.2024).
[152] Gili Kugler, “Metaphysical Hatred and Sacred Genocide: The Questionable Role of Amalek in Biblical Literature”. In *Journal of genocide research* (2021): 1–16.
[153] *Ibid*.
[154] *Ibid*.
[155] Steven Leonard Jacobs, “Rethinking Amalek in This 21st Century.” In *Religions 8,* no. 9 (2017): 196.
[156] *Ibid*.

moderne tijd. In het hedendaagse Israël hebben sommige rechtse religieuze Israëli's de Palestijnen geïdentificeerd als Amalek[157].

De Israëlische premier is niet de eerste die Palestijnen vergeleek met Amalek. In hetzelfde artikel noemt Leonard bijvoorbeeld Rabbi Hess, een rabbijn die in het verleden Palestijnen omschreef als Amalek en bijgevolg van mening was dat het toegestaan is hen te vernietigen[158]. Shulamit Aloni, een voormalig lid van de Israëlische Knesset en minister, heeft kritiek geuit op de door Rabbi Hess gemaakte vergelijking tussen Palestijnen en Amalek[159]. In een artikel met de titel "Murder Under the Cover of Righteousness" beschreef ze hoe sommige religieuze scholen in Israël kinderen indoctrineerden met het idee dat de Arabieren als Amalek beschouwd moeten worden en dat de Bijbel opriep tot hun vernietiging[160]. Aloni bekritiseerde deze interpretatie en waarschuwde voor de gevaarlijke gevolgen van het labelen van een hele bevolkingsgroep als vijandig en waardig om uitgeroeid te worden[161]. Haar opmerkingen tonen aan dat lang niet alle Israëli's deze extreme opvattingen delen. Ook Leonard concludeert dat deze radicale opvattingen waarbij Palestijnen als afstammelingen van Amalekieten worden beschouwd niet breed gedragen wordt onder het Joodse volk; de meerderheid van de Joden, zowel binnen als buiten Israël, verwerpt dergelijke extreme interpretaties[162]. Een nieuw onderzoek zal moeten uitwijzen in hoeverre dit na 7 oktober 2023 is veranderd.

Hoofdstuk 5: Politieke dimensies van het conflict

5.1 Het Amerikaanse buitenlands beleid: Israëlische steun, geostrategische belangen en de invloed van de Israëllobby

In hoofdstuk 3 en 4 is geïllustreerd hoe het Israëlisch-Palestijns conflict door beide partijen gerechtvaardigd wordt met religieuze termen en concepten. Dit decennialange conflict is echter ook doordrenkt van (geo)politieke dimensies. Eén van de belangrijkste aspecten hiervan is het Amerikaanse buitenlandse beleid en haar historische bondgenootschap met de staat Israël. Amerikaans-Israëlische relaties vinden hun wortels eind negentiende eeuw, in de periode dat het politiek zionisme geboren werd. De Zionist Organization of America (ZOA), opgericht in 1898, heeft een aanzienlijke invloed gehad op de Amerikaanse steun voor Israël sinds haar oprichting[163]. Door middel van lobbywerk, public relations en fondsenwerving heeft de ZOA actief bijgedragen aan het bevorderen van het zionisme in de Verenigde Staten en het mobiliseren van steun voor Israël binnen de Amerikaanse Joodse gemeenschap[164]. Vooral tijdens de cruciale periode rond de oprichting van de staat

---

[157] Steven Leonard Jacobs, "Rethinking Amalek in This 21st Century." In *Religions (Basel, Switzerland) 8, no. 9* (2017): 196.
[158] *Ibid*.
[159] *Ibid*.
[160] *Ibid*.
[161] *Ibid.*
[162] *Ibid*.
[163] Encyclopedia.com, *Zionist Organization of America*, in *Encyclopaedia Judaica*, (15 april 2024), https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/zionist-organization-america (toegang 18.04.2024).
[164] *Ibid*.

Israël in 1948 speelden ZOA-leiders zoals Abba Hillel Silver en Emanuel Neumann een belangrijke rol bij het veiligstellen van Amerikaanse steun voor de Joodse staat[165].

Hoewel de rol van de ZOA in de loop der jaren is geëvolueerd, blijft het een invloedrijke speler in het Amerikaanse politieke landschap met betrekking tot Israëlische kwesties. De organisatie heeft zich sindsdien ingezet voor verschillende doelen: het bestrijdt onder meer alle vormen van antisemitisme en anti-Joodse boycotcampagnes; het bevordert het recht van het Joodse volk om te leven in en zich te vestigen in historische Joodse landen (inclusief de bezette gebieden); het verzet zich tegen de oprichting van een Palestijnse staat omdat het, volgens hen, het bestaan van Israël in gevaar zou brengen en het bestrijdt het idee dat Israël een "bezetter" is van haar eigen land[166].

In 1953 werd de American Israel Public Affairs Committee (AIPAC) opgericht. Dit is een Amerikaanse lobbygroep die zich richt op het bevorderen van sterke relaties tussen de Verenigde Staten en Israël. Sinds de oprichting in 1951 heeft AIPAC invloed uitgeoefend op het Amerikaanse buitenlands beleid ten gunste van Israël door middel van lobbyen, het organiseren van evenementen en het financieren van politieke campagnes[167].

De organisatie wordt beschouwd als één van de invloedrijkste lobbygroepen in de Verenigde Staten volgens John Mearsheimer, een Amerikaanse politicoloog gespecialiseerd in internationale betrekkingen[168]. Lobbygroepen zoals AIPAC dragen op verschillende manieren bij aan het Israëlisch-Palestijns conflict. Ze beïnvloeden het Amerikaanse beleid ten gunste van Israël, wat de positie van Israël in het conflict versterkt[169]. Daarnaast lobbyen deze groepen vaak tegen maatregelen die kritisch zijn voor Israël, zoals resoluties die Israël veroordelen voor schendingen van internationaal recht of die pleiten voor een einde aan de bezetting van Palestijns gebied[170]. Tot slot dragen lobbygroepen zoals AIPAC bij aan het vormgeven van het publieke debat over het conflict in de Verenigde Staten. Ze verspreiden vaak pro-Israëlische narratieven en weerleggen kritiek op Israël, waardoor het moeilijker wordt om de publieke opinie bewust te maken van de complexiteit van het conflict en de rechten van de Palestijnen[171].

De Verenigde Staten van Amerika zijn de belangrijkste bondgenoot van Israël in het Midden-Oosten. Reeds in 1986 verklaarde Joe Biden, destijds een Amerikaans senator en sinds 2020 president, de cruciale rol van Israël als bondgenoot. Hij benadrukte dat "(…) Als Israël niet zou bestaan, de Verenigde Staten van Amerika een Israël zouden moeten creëren om haar belangen in de regio te beschermen. De Verenigde Staten zouden een

---

[165] Encyclopedia.com, *Zionist Organization of America*, in *Encyclopaedia Judaica*, (15 april 2024), https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/zionist-organization-america (toegang 18.04.2024).
[166] Zionist Organisation of America, *What is the ZOA?,* https://zoa.org/about/ (toegang 18.04.2024).
[167] AIPAC, *Who We Are*, https://www.aipac.org/about (toegang 18.04.2024).
[168] John Mearsheimer en Stephen Walt, *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, London: Penguin books, 2007, p. 42.
[169] *Ibid*. p. 43.
[170] *Ibid*. p. 43.
[171] *Ibid*. p. 44.

Israël moeten uitvinden. (…)"[172] Deze onvoorwaardelijke steun kan verklaard worden doordat Israël beschouwd wordt als een geostrategische partner in de regio, die rijk is aan natuurlijke rijkdommen. Door sterke relaties te houden met Israël, die de enige niet-Arabische natie in het Midden-Oosten is, kunnen de Verenigde Staten hun geostrategische invloedssfeer in de regio vergroten[173].

De wijze waarop de Verenigde Staten hun relaties onderhouden met landen als Israël wordt echter bekritiseerd binnen de Verenigde Staten. Noam Chomsky, een prominente Joodse politiek activist die bekend staat voor zijn kritiek op het Amerikaanse buitenlandse beleid, bekritiseert in zijn boek *The Fateful Triangle: The United States, Israel, and the Palestinians* (2014) de politieke en diplomatieke steun van de Verenigde Staten aan Israël, met name in de context van internationale fora zoals de Verenigde Naties[174]. Chomsky benadrukt hoe de Verenigde Staten vaak Israël steunen en beschermen tegen veroordelingen of acties van de internationale gemeenschap, waaronder resoluties die de Israëlische bezetting van Palestijns gebied veroordelen[175]. Sedert de oprichting van Israël in 1948 hebben de Verenigde Staten herhaaldelijk gebruikgemaakt van hun vetorecht om resoluties tegen Israël te blokkeren die door andere leden van de Veiligheidsraad zijn voorgesteld. Sinds de oprichting van de Verenigde Naties hebben de Verenigde Staten in totaal 89 resoluties van de Veiligheidsraad tegengehouden, waarvan iets meer dan de helft gericht was tegen Israël[176]. Sinds de start van de oorlog op 7 oktober 2023 hebben de Verenigde Staten drie keer een veto uitgeoefend tegen VN-resoluties van de Veiligheidsraad die opriepen tot een onmiddellijk staakt-het-vuren. Op 25 maart werd een vierde zitting van de Veiligheidsraad gehouden waar alle lidstaten voor stemden, terwijl de Verenigde Staten zich voor de eerste keer sinds 7 oktober 2023 onthielden van stemming[177].

5.2 Abraham-akkoorden: aanleiding tot Hamas' verrassingsaanval?

Het Amerikaanse buitenlandse beleid heeft een grote impact op de ontwikkelingen in het Midden-Oosten en in de Arabische wereld. Sinds de Zesdaagse Oorlog (zie supra hoofdstuk 2) heerste er vijandschap tussen Israël en haar Arabische buurlanden[178]. De eerste vredesgesprekken vonden plaats met Egypte tijdens de Camp David-akkoorden in 1978. Pas in 1994, na een lange periode, sloot ook Jordanië vrede met Israël[179]. Andere Arabische

---

[172] Al Jazeera, *'Defies logic' The makings of Joe Biden's 'blank cheque' to Israel* (30 januari 2024), https://www.aljazeera.com/news/longform/2024/1/30/defies-logic-the-makings-of-joe-bidens-blank-cheque-to-israel (toegang 20.04.2024).
[173] John Mearsheimer en Stephen Walt, *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, London: Penguin Books, 2007, p. 51.
[174] Chomsky Noam, *Faithful Triangle: United States, Israel and the Palestinians*, Chicago: Haymarket Books, 1999, p. 49.
[175] *Ibid*. p. 81.
[176] Globalaffairs, *How the US has used its power in UN to support Israel for decades*, (18 december 2023), https://globalaffairs.org/bluemarble/how-us-has-used-its-power-un-support-israel-decades (toegang 20.04.2024).
[177]United Nations*, Gaza: Security Council passes resolution demanding 'an immediate ceasefire' during Ramadan* (25 maart 2024), Https://news.un.org/en/story/2024/03/1147931#:~:text=UN%20Security%20Council%20votes%20on,favour%2C%20with%20the%20US%20abstaining (toegang 21.04.2024).
[178] James Gelvin, *The Israel-Palestine Conflict: One Hundred Years of War*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p. 255.
[179] *Ibid*., p. 255.

landen bleven echter terughoudend, totdat in 2016 de Amerikaanse president Donald Trump aantrad. Tijdens zijn presidentschap brachten nieuwe ontwikkelingen beroering in de islamitische wereld, zoals de erkenning van Jeruzalem als de hoofdstad van Israël in plaats van Tel Aviv[180]. In 2020 lanceerde Trump de 'Deal of the Century', waarbij hij streefde naar normalisatie van de betrekkingen tussen Israël en overgebleven Arabische landen. Deze vredesgesprekken werden later bekend als de Abraham-akkoorden[181].

De Abraham-akkoorden zijn een reeks vredesovereenkomsten tussen Israël en verschillende Arabische landen, waaronder de Verenigde Arabische Emiraten, Bahrein, Soedan en Marokko[182]. Deze akkoorden hadden tot doel diplomatieke betrekkingen, economische samenwerking en vrede tussen Israël en deze Arabische landen te bevorderen. De naam "Abraham-akkoorden" werd symbolisch gekozen vanwege de gedeelde historische en religieuze wortels van de drie monotheïstische religies - het jodendom, het christendom en de islam - die teruggaan tot de figuur van Abraham.

De landen die de betrekkingen normaliseerden, deden dit om verschillende redenen. Zo ontving Marokko in ruil voor de erkenning van de Westelijke Sahara, een gebied dat door Marokko wordt geclaimd maar betwist wordt door onder andere buurland Algerije, militaire steun van Israël, zoals de 'Iron Dome', een luchtafweersysteem dat vijandige raketten kan onderscheppen[183]. De VAE en Bahrein bevorderden economische samenwerking in ruil voor normalisatie van de betrekkingen[184].

De Abraham-akkoorden veroorzaakten echter controverse in de islamitische wereld. De akkoorden werden krachtig veroordeeld door Iran, Turkije, Qatar, de Palestijnse Autoriteit en organisaties zoals Hamas, Al-Qaeda en de Internationale Unie van Moslimgeleerden, evenals islamitische geestelijken[185]. Sommige critici beschuldigden Abu Dhabi ervan af te wijken van het Arabische Vredesinitiatief van 2002, dat normalisatie met Israël alleen aanbiedt in ruil voor een regeling met de Palestijnen op basis van de grenzen van 1967[186]. De Palestijnen waren niet gediend met deze ontwikkelingen. Ze voelden zich in de steek gelaten door deze normalisatie-akkoorden. Jamal al-Suwaydi, oprichter van het Emirates Center for Strategic Studies, verklaarde in 2019 dat "de Palestijnse kwestie niet langer bovenaan staat op de agenda van de Arabieren maar aanzienlijk aan prioriteit heeft ingeboet gezien de uitdagingen, bedreigingen en problemen waarmee de landen in de

[180] Steven F. Windmueller, *The Impact of the Presidency of Donald Trump on American Jewry and Israel*, United States: Purdue University Press, 2021, p. 34.
[181] P. R. Kumaraswamy, "Peace-Making Efforts." In *The Arab-Israeli Conflict*, 236–250: United Kingdom: Routledge, 2023.
[182] *Ibid*.
[183] Joel Singer, "The Abraham Accords: Normalization Agreements Signed by Israel with the U.A.E., Bahrain, Sudan, and Morocco." In *International legal materials* 60, no. 3 (2021): 448–463.
[184] *Ibid*.
[185] P. R. Kumaraswamy, "Peace-Making Efforts." In *The Arab-Israeli Conflict*, 236–250: United Kingdom: Routledge, 2023.
[186] *Ibid*.

regio worden geconfronteerd".[187] Onder de bevolking is er echter minder optimisme. Volgens een survey was 88% van de Arabische wereld tegen normalisatie met Israël[188].

Saudi-Arabië, een land dat zichzelf beschouwt als de religieuze leider van de islamitische wereld, vertoonde aanvankelijk een duidelijke pro-Palestijnse houding. In 1973 speelde de Saudische koning Faisal een leidende rol bij het organiseren van een olie-embargo naar aanleiding van de Jom Kippoer-oorlog. De huidige kroonprins, Mohammed bin Salman, behoort echter tot de generatie Arabische leiders die een minder vijandige houding jegens Israël aanneemt[189]. Bin Salman staat bekend om zijn hervormingsinspanningen op het gebied van onderwijs, vrouwenrechten en andere terreinen[190].

De kroonprins wordt door de Verenigde Staten aangemoedigd om ook de relaties met Israël te normaliseren. De Biden-administratie had graag gezien dat er een doorbraak zou zijn tegen eind 2023, vóór de Amerikaanse presidentsverkiezingen van 2024[191]. In een interview met Fox News in september 2023 zei de kroonprins over de normalisatiegesprekken “elke dag een stap dichterbij”[192] te zijn. Saudi-Arabië heeft echter voorwaarden opgelegd; zo wil het koninkrijk onder andere militaire wapenleveringen van de VS. Saudi-Arabië voelt zich geografisch omsingeld en bedreigd door Iran en haar sjiitische milities in verschillende richtingen, waaronder Hezbollah in het noorden, Iran in het westen en de Houthi-rebellen in het zuiden (onderdeel van Jemen), met wie Saudi-Arabië sinds 2015 in conflict is[193]. Om zich militair te kunnen verdedigen tegen deze dreiging, heeft de Saudische kroonprins geëist dat Saudi-Arabië een nucleair programma mag ontwikkelen[194]. Volgens Sami Hamdi, algemeen directeur van het in Londen gevestigde adviesbureau The International Interest en politiek analist gespecialiseerd in het Midden-Oosten en Noord-Afrika, was voor Hamas normalisatie tussen Israël en Saudi-Arabië een rode lijn, omdat het vreest dat wanneer steeds meer Arabische landen Israël erkennen, hiermee de Palestijnse kwestie steeds meer naar de marge zal verdwijnen[195]. Het is

---

[187] Ofir Winter, "The United Arab Emirates: Pioneering the Abraham Accords." In *Peace in the Name of Allah: Islamic Discourses on Treaties with Israel,* 154-204. Boston: De Gruyter, 2022. https://doi-org.kuleuven.e-bronnen.be/10.1515/9783110730555-005 (toegang 22.04.2023).

[188] Moshe Ma’oz, “The Abraham Accords: Illusion and Reality.” In *Palestine-Israel Journal of Politics, Economics, and Culture* 27, no. 3/4 (2022): 81–85.

[189] Ofir Winter, "The United Arab Emirates: Pioneering the Abraham Accords" In *Peace in the Name of Allah: Islamic Discourses on Treaties with Israel,* 154-204. Boston: De Gruyter, 2022. https://doi-org.kuleuven.e-bronnen.be/10.1515/9783110730555-005. (toegang 22.04.2024).

[190] Politics, *Saudi Arabia juggles priorities amid Israel-Hamas war* (16 februari 2023), https://www.dw.com/en/saudi-arabia-juggles-priorities-amid-israel-hamas-war/a-68278203 (toegang 18.04.2024).

[191] Newarab, *Washington pushing for Saudi-Israel normalisation 'before 2024 presidential election'* (18 mei 2023), https://www.newarab.com/news/us-pushing-saudi-israel-normalisation-2024 (toegang 19.04.2024).

[192] Foxnews, *What my interview with Saudi Crown Prince Mohammed bin Salman reveals about the power of democracy* (6 oktober 2023), https://www.foxnews.com/opinion/interview-saudi-crown-prince-mohammed-bin-salman-reveals-power-democracy (toegang 20.04.2024).

[193] Dilip Hiro, *Cold War in the Islamic World: Saudi Arabia, Iran and the Struggle for Supremacy*, New York: Oxford University Press, 2019, p. 305.

[194] The Guardian, *Crown prince confirms Saudi Arabia will seek nuclear arsenal if Iran develops one* (21 september 2023), https://www.theguardian.com/world/2023/sep/21/crown-prince-confirms-saudi-arabia-seek-nuclear-arsenal-iran-develops-one (toegang 20.04.2024).

[195] Jennifer, Holleis, *Saudi Arabia juggles priorities amid Israel-Hamas war* (16 februari 2024), https://www.dw.com/en/saudi-arabia-juggles-priorities-amid-israel-hamas-war/a-68278203 (toegang 21.04.2024).

daarom, volgens Sami Hamdi, niet verwonderlijk dat de bloedige verrassingsaanval op 7 oktober plaatsvond in de context van deze ontwikkelingen.

Op 7 oktober 2023 resulteerde de bloedige aanval van Hamas in de dood van 1139 Israeli's. Op basis van de gegevens van het Palestijnse ministerie van Gezondheid blijkt uit de telling van 25 mei 2024 dat, sinds het begin van de oorlog op 7 oktober, er 36.318 Palestijnse doden vielen in de Gazastrook waarvan minstens 15.000 kinderen[196]. Vanwege dit hoge aantal doden staan de Saudi's onder druk van de publieke opinie waardoor de normalisatiegesprekken onder deze omstandigheden niet hervat worden. Daarom werd het normalisatieproces tijdelijk gestaakt. Saudi-Arabië heeft laten weten bereid te zijn om Israël te erkennen in ruil voor een staakt-het-vuren én erkenning van de Palestijnse staat met Oost-Jeruzalem als hoofdstad. Sami Hamdi suggereert echter dat, ondanks het excessieve aantal doden in Gaza, er voor Saoedi-Arabië eigenlijk geen rode lijnen zijn die zullen leiden tot het afbreken van het normalisatieproces[197].

5.3 "Eretz Israel" en het "Nieuwe Midden-Oosten"

Eretz Israel is een term die door Joden wordt gebruikt om te verwijzen naar het gebied dat aanvankelijk "het Beloofde Land" werd genoemd en later bekend werd als "Eretz Israel". Het is de geografische entiteit waarbinnen de staat Israël werd opgericht. De term omvat het grondgebied dat historische en religieuze betekenis heeft voor het Joodse volk. Het is een belangrijk focuspunt geweest voor de visie van de Joodse samenleving om een Joodse staat op te richten en een nieuwe Joodse samenleving te creëren. In het artikel "The making of Eretz Israel as a Geographical Entity and Establishment of the State of Israel within it: The Result of a Process of 150 years, 1799–1949" bespreekt Yehoshua Ben-Arieh het proces van de vestiging van *Eretz Israel* als een geografische entiteit en de oprichting van de staat Israël binnen dat gebied, dat een langdurig proces van 150 jaar besloeg, van 1799 tot 1949.[198] Het gebied omvat het geografische gebied dat nu deel uitmaakt van de moderne staat Israël, evenals de Palestijnse gebieden van de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook. Het concept van *Eretz Israel* is diep verweven met de Joodse identiteit, geschiedenis en religieuze overtuigingen[199].

De oprichting van de staat Israël in 1948 was een verwezenlijking van de zionistische visie om een soeverein Joods thuisland in *Eretz Israel*, inclusief het Bijbelse Judea en Samaria, te creëren. Deze term werd ook overgenomen in de Hebreeuwse vertaling van de Balfourverklaring, waarin de Britten oorspronkelijk het woord 'Palestine' gebruikten maar wat in de Hebreeuwse versie vervangen werd door *Eretz Israel* [200]. Het idee van een groter

---

[196] Al Jazeera*, Israel-Gaza war in maps and charts: Live tracker* (28 april 2024), https://www.aljazeera.com/news/longform/2023/10/9/israel-hamas-war-in-maps-and-charts-live-tracker (toegang 25.05.2024).

[197] *Ibid*.

[198] Yehoshua Ben-Arieh, *The making of Eretz Israel as a geographical entity and establishment of the State of Israel within it: The result of a process of 150 years, 1799–1949*" In *The Making of Eretz Israel in the Modern Era: A Historical-Geographical Study (1799–1949)*, 669-684. Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2020. https://doi-org.kuleuven.e-bronnen.be/10.1515/9783110626407-013. (toegang 22.04.2024).

[199] *Ibid*.

[200] *Ibid*.

Israël, dat het gehele Bijbelse land omvat, komt ook voor in het politieke charter van de Israëlische Likud-partij, waarvan Benjamin Netanyahu de voorzitter is. In dit charter staat:

> "The right of the Jewish people to the land of Israel is eternal and indisputable and is linked with the right to security and peace; therefore, Judea and Samaria will not be handed to any foreign administration; between the Sea and the Jordan there will only be Israeli sovereignty."[201]

Op het politieke toneel vond kort voor de verrassingsaanval van Hamas op 7 oktober een opmerkelijke gebeurtenis plaats. Tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties richtte de Israëlische premier Benjamin Netanyahu zich tot de VN-lidstaten. Daarbij presenteerde hij een kaart van wat hij "het nieuwe Midden-Oosten" noemde[202]. Volgens hem zal "vrede tussen Israël en Saudi-Arabië een nieuwe Midden-Oosten creëren"[203]. Hij voegde eraan toe dat het verder "de vooruitzichten op vrede met de Palestijnen zal bevorderen"[204]. Op deze kaart waren echter alle sinds 1967 bezette gebieden, waaronder de Westelijke Jordaanoever, de Gazastrook, Oost-Jeruzalem en de Golanhoogten, verwijderd en vervangen door *Eretz Israel*. Met deze acties, het achterstellen van de Palestijnse gebieden samen met de aankondiging van toenadering tot Saudi-Arabië, heeft de Israëlische premier eerder olie op het vuur gegooid in plaats van een stap dichterbij vrede gezet. Deze acties van Netanyahu werden door de Palestijnen beschouwd als een bewuste ontkenning van de Palestijnse zaak. Tegen de achtergrond van deze politieke ontwikkelingen, heeft Hamas uitgerekend twee weken later de bloedige verrassingsaanval op 7 oktober gepleegd, wellicht in een poging om de Israëlische geopolitieke ambities en de normalisatieplannen met Saudi-Arabië te saboteren.

5.4 Religieuze invloeden op het Amerikaans beleid: het christelijk zionisme

5.4.1 Christelijke denominaties in de Verenigde Staten

In het licht van de politieke gebeurtenissen in het Midden-Oosten, met name de controversiële acties van de Israëlische premier Benjamin Netanyahu en de bloedige verrassingsaanval van Hamas, werpt de rol van religie een interessant licht op het Amerikaanse buitenlandse beleid in de context van het Israëlisch-Palestijns conflict. Deze overgang van politiek naar religie belicht hoe diepgewortelde geloofsovertuigingen, met name binnen bepaalde christelijke denominaties in de Verenigde Staten, indirecte invloed hebben op de standpunten en acties van de Amerikaanse regering. Dit hoofdstuk onderzoekt hoe het christelijk zionisme de perceptie en betrokkenheid van Amerikaanse christenen bij het Israëlisch-Palestijns conflict beïnvloeden en hoe deze overtuigingen doorsijpelen in het Amerikaanse buitenlandse beleid.

---

[201] Walter Laqueur, *The Israel-Arab Reader: A Documentary History of the Middle East Conflict*, New York: Bantam Books, 1970, p. 266.
[202] Times of Israel, *Netanyahu brandishes map of Israel that includes West Bank and Gaza at UN Speech* (22 september 2023), https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/netanyahu-brandishes-map-of-israel-that-includes-west-bank-and-gaza-at-un-speech/ (toegang 24.04.2024).
[203] *Ibid*.
[204] *Ibid*.

In de Verenigde Staten, waar een grote verscheidenheid aan christelijke stromingen bestaat, zijn er uiteenlopende standpunten over het Israëlisch-Palestijns conflict. Om dit te begrijpen, is het essentieel om de religieuze diversiteit onder Amerikaanse christenen te belichten. In de zeventiende eeuw vestigden Engelse kolonisten zich in Noord-Amerika, grotendeels als gevolg van religieuze vervolgingen in Engeland[205]. Deze kolonisten, hoofdzakelijk Engelse protestanten, brachten hun religieuze overtuigingen mee naar de Nieuwe Wereld[206]. In de loop der eeuwen ontstonden er echter meningsverschillen onder de protestanten, resulterend in diverse denominaties zoals baptisten, methodisten, lutheranen, presbyterianen, pinkstergemeenten en episcopalen[207].

Volgens een onderzoek naar religieuze diversiteit in de Verenigde Staten, gevoerd door het Pew Research Center in 2014, identificeert ongeveer 20,8% van de volwassenen zich als katholiek en ongeveer 46,5% als protestant[208]. Van de protestanten beschouwt 25,4% zich als evangelisch-protestant. Het zijn voornamelijk deze evangelische denominaties die een sterke affiniteit hebben met Israël en daardoor indirect betrokken zijn bij het Israëlisch-Palestijns conflict vanwege religieuze motieven[209].

Volgens een andere survey van het Pew Research Center uit 2022, vóór de oorlog op 7 oktober 2023 uitbrak, hebben blanke evangelicals een opvallend positief beeld van de Israëlische regering, waarbij 68% van hen een zeer of enigszins gunstige kijk heeft[210]. Daarnaast is deze groep ook het meest geneigd om te geloven dat God het land dat nu Israël is, enkel aan het Joodse volk heeft gegeven[211]. Maar liefst 70% van de blanke evangelicals neemt deze positie in[212]. Deze bevindingen illustreren de sterke band tussen blanke evangelicals en hun steun voor Israël, wat een belangrijke context biedt voor het begrijpen van de invloed van religie op het Amerikaanse beleid ten aanzien van het Israëlisch-Palestijns conflict.

5.4.2. Christelijk zionisme, eschatologie en de impact op het Israëlisch-Palestijns conflict

Het geloof in het einde der tijden vormt een fundamenteel aspect van de evangelische leer, waarbij eschatologie een breed scala aan geloofselementen omvat, variërend van het leven na de dood tot de terugkeer van Jezus Christus op aarde en de uiteindelijke strijd tussen goed en kwaad, bekend als Armageddon[213]. Deze apocalyptische gebeurtenis wordt gezien

---

[205] Koester, Nancy. *Introduction to the History of Christianity in the United States: Revised and Expanded*. 1517 Media, 2015. https://doi.org/10.2307/j.ctt13wwx3d (toegang 24.04.2024).
[206] *Ibid*.
[207] *Ibid*.
[208] Pew Research Center, *America's Changing Religious Landscape* (12 mei 2015), https://www.pewresearch.org/religion/2015/05/12/americas-changing-religious-landscape/ (toegang 24.04.2024).
[209] *Ibid*.
[210] Pew Research center, *How Americans view Israel, Netanyahu and U.S.-Israel relations in 5 charts* (21 augustus 2023), https://www.pewresearch.org/short-reads/2023/08/21/how-americans-view-israel-netanyahu-and-u-s-israel-relations-in-5-charts/ (toegang 24.04.2024).
[211] *Ibid*.
[212] *Ibid*.
[213] Lerner, Robert, *Armageddon*, in *Encyclopedia Britannica* (17 november 2023), https://www.britannica.com/place/Armageddon (toegang 25.04.2024).

als een laatste confrontatie waarbij Jezus Christus het goede symboliseert en triomfeert over het kwaad[214]. In het bijbelboek Revelatie 16:16 staat hierover het volgende:

> "Ze brachten hen bijeen op de plaats die in het Hebreeuws Harmagedon heet."[215]

De term "Armageddon" vindt zijn oorsprong in de plaatsnaam Megiddo, gelegen in het huidige Israël[216]. Volgens evangelische interpretaties zal de terugkeer van Jezus pas plaatsvinden wanneer de Israëlieten zich vestigen in het Beloofde Land[217]. De evangelisch-protestantse leer benadrukt vaak de terugkeer van Jezus naar de aarde, een overtuiging die nauw verbonden is met het concept van dispensationalisme[218]. Deze benadering omvat een strikte interpretatie van Bijbelse profetieën en apocalyptische teksten, waarbij gelovigen van mening zijn dat Jezus zal terugkeren om een Duizendjarig Rijk op aarde te vestigen[219]. Volgens deze visie zal Jezus, na de apocalyptische oorlog, vanuit Jeruzalem regeren tijdens deze periode van duizend jaar, waarin vrede en rechtvaardigheid zullen heersen[220]. Dit verklaart waarom veel evangelicals, ook bekend als de christelijke zionisten, Israël steunen in de context van het Israëlisch-Palestijns conflict en geen kritiek op Israël dulden[221].

Sinds het uitbreken van de oorlog tussen Israël en Hamas op 7 oktober 2023 hebben Amerikaanse evangelicals opnieuw hun onvoorwaardelijke steun uitgesproken voor Israël. Op 11 oktober 2023 hebben 90 prominente pastoors en andere leiders een open brief uitgegeven genaamd "Evangelical Statement in Support for Israel" [222]. Met verwijzing naar de traditie van de "rechtvaardige oorlog" (Engels: Just War) werd het recht en de plicht van Israël om zichzelf te verdedigen benadrukt[223]. In de brief staat onder andere:

> "While our theological perspectives on Israel and the Church may vary, we are unified in calling attacks against Jewish people especially troubling as they have been often targeted by their neighbors since God called them as His people in the days of Abraham (Genesis. 12:1-3)."[224]
>
> (…)
>
> "In keeping with Christian Just War tradition, we also affirm the legitimacy of Israel's right to respond against those who have initiated these attacks as Romans 13 grants

---

[214] Robert Lerner, *Apocalyptic literature*, in *Encyclopedia Britannica* (15 februari 2024), https://www.britannica.com/art/apocalyptic-literature (toegang 25.04.2024).
[215] Biblehub, https://biblehub.com/revelation/16-16.htm (toegang 24.04.2024).
[216] Robert Lerner, "Armageddon". In *Encyclopedia Britannica* (17 november 2023), https://www.britannica.com/place/Armageddon (toegang 25.04.2024).
[217] David Brog, *Standing With Israel: Why Christians Support the Jewish State*, Florida: Charisma House, 2006, p. 14.
[218] *Ibid*., p. 21.
[219] *Ibid*., p. 23.
[220] *Ibid*., p. 24.
[221] *Ibid*., p. 42.
[222] MSNBC, *The dispiriting truth about why many evangelical Christians support Israel* (22 oktober 2023), https://www.msnbc.com/opinion/msnbc-opinion/truth-many-evangelical-christians-support-israel-rcna121481 (toegang 25.04.2024).
[223] *Ibid.*
[224] Ethics and Religious Liberty Commission, *Evangelical Statement in Support of Israel* (11 oktober 2023), https://erlc.com/resource-library/statements/israel/ (toegang 25.04.2024).

> governments the power to bear the sword against those who commit such evil acts against innocent life."[225]

Evangelicals organiseren zich onder andere in pro-Israëlische verenigingen. Een bekende vereniging is bijvoorbeeld Christians United for Israel (CUFI). In "Righteous Gentiles: Religion, Identity, and Myth in John Hagee's Christians United for Israel" biedt Sean Durbin een kritische analyse van deze pro-Israëlische organisatie in Amerika[226]. Durbin onderzoekt onder meer hoe christelijke zionisten hun identiteit en politieke activiteiten presenteren als authentiek religieus, en hoe Joden en Israël worden gebruikt om hun waarheidsclaims te legitimeren[227].

Het artikel "Christian Zionism: Road-map to Armageddon?" belicht een minder positieve kant van de evangelische eschatologie. De dispensationalisten leren dat in de Eindtijd een demonische figuur, de Antichrist, de aarde zal regeren gedurende zeven jaar - de zogenaamde Grote Verdrukking - voordat Christus terugkeert om hem bij Armageddon te verslaan[228]. Tijdens deze tussenliggende periode geloven zij dat de Antichrist Joden met ongekende wreedheid zal vervolgen en vermoorden[229].

Andere christelijke denominaties, zoals het katholicisme, hebben een verschillend perspectief op dit onderwerp en het Israëlisch-Palestijns conflict. Zo heeft Johan Bonny, de bisschop van Antwerpen en lid van het Overlegorgaan van Christenen en Joden in België (OCJB), scherpe kritiek geuit op de wijze waarop Benjamin Netanyahu de Bijbelse Amalek-citaten gebruikte om zijn militaire acties te legitimeren. In een open brief gedateerd op 9 november 2023 uitte de bisschop van Antwerpen zijn bezorgdheid over de wijze waarop Bijbelse verzen werden ingezet en geïnterpreteerd in de hedendaagse politieke context. Hij zei onder andere:

> "Sinds de opstanding van Jezus is er geen enkel argument dat een gewelddadige bezetting van het Heilig Land nog kan goedpraten. […] Het is ergerlijk hoe sommige politieke en militaire leiders in Israël Bijbelse thema's misbruiken om hun moorddadige optreden te legitimeren […]. Ze versterken de indruk dat godsdienst met bloed, met land en met geweld te maken heeft."[230]

De open brief waarin Bonny zich kritisch uitliet over de oorlog die Israël in Gaza voert heeft geleid tot scherpe kritiek vanuit de Joodse gemeenschap in België. Dennis Baert, lid van het Instituut voor Joodse Studies aan de Universiteit Antwerpen, beschuldigde Bonny zelfs van antisemitisme[231]. Daarnaast verscheen in het tijdschrift

---

[225] Ethics and Religious Liberty Commission, *Evangelical Statement in Support of Israel* (11 oktober 2023), https://erlc.com/resource-library/statements/israel/ (toegang 25.04.2024).
[226] Sean Durbin, "Righteous Gentiles: Religion, Identity, and Myth in John Hagee's Christians United for Israel." In *Righteous Gentiles: Religion, Identity, and Myth in John Hagee's Christians United for Israel*, vol. 9, Leiden: Brill, 2018.
[227] *Ibid*., p. 20.
[228] Stephen Sizer, *Christian Zionism: Road-map to Armageddon?*, Illinois: IVP Academic, 2006, p. 51.
[229] *Ibid*., p. 51.
[230] Otheo, *Bisschop Bonny schrijft Open brief over oorlog in Gaza* (11 november 2023), https://www.kerknet.be/kerknet-redactie/artikel/bisschop-bonny-schrijft-open-brief-over-oorlog-gaza (toegang 12.05.2024).
[231] De Standaard, *Wil Johan Bonny eigenlijk wel Joodse vrienden* (13 november 2023), https://www.standaard.be/cnt/dmf20231112_96549702 (toegang 14.05.2024).

'Joods Actueel' een veroordeling van Bonny's uitspraken. 'Joods Actueel' beschreef zijn opmerkingen als schandalig en verklaarde: "Israëli's zullen zelf wel uitmaken welke acties gepast zijn om af te rekenen met de kinderverkrachters van Hamas."[232] Hier werd verder ook nog het volgende aan toegevoegd: "Alvorens Israël de maat te nemen (...) zou het verstandiger zijn om te focussen op de kinderverkrachtingen door uw ambtsgenoten in de kerk."[233]

Kritiek op Israël wordt echter vaak ten onrechte gelijkgesteld aan antisemitisme. Shulamit Aloni, een voormalige leider van de Meretz-partij en oud-minister van Onderwijs, die de Israëlprijs ontving voor haar inzet tegen onrechtvaardigheden en voor het bevorderen van gelijkheid, legde uit hoe dit werkt[234]:

> "Het is een truc. We gebruiken het altijd. Wanneer iemand uit Europa kritiek heeft op Israël, verwijzen we naar de Holocaust. Wanneer mensen in de Verenigde Staten Israël bekritiseren, noemen we ze antisemitisch."[235]

Vroege Israëlische leiders hebben dit idee zelfs al vóór de oprichting van de staat gepromoot. Abba Eban, die van 1949 tot 1959 Israël vertegenwoordigde als ambassadeur in de VS en bij de Verenigde Naties, verfijnde de definitie van antisemitisme. Hij stelde dat "één van de belangrijkste taken in de dialoog met de niet-Joodse wereld is aan te tonen dat het onderscheid tussen antisemitisme en anti-zionisme niet bestaat."[236]

Dat de bisschop van Antwerpen zich uitspreekt tegen het geweld toont aan dat het katholicisme principes als vrede hoog in het vaandel draagt. Later ontmoette niemand minder dan paus Franciscus twee delegaties: één van Israëlische families van door Hamas gevangengehouden gijzelaars in Gaza, en een andere met Palestijnse families uit Gaza van wie familieleden in Israël gevangen zitten. Matteo Bruni, de directeur van de persdienst van de Heilige Stoel, benadrukte dat de paus geen politiek statement wilde maken en waren dit "*louter ontmoetingen van humanitaire aard […] Op deze manier probeerde paus Franciscus zijn spirituele verbondenheid met het lijden van ieder van ons uit te drukken*"[237], luidde het. Op 25 december 2023 sprak Paus Franciscus zijn traditionele kersttoespraak uit, waarin hij een scherpe toon aansloeg over de oorlog. Hij benoemde de 'uitzichtloze humanitaire situatie' in de Gazastrook tijdens zijn Urbi et Orbi en benadrukte de dringende noodzaak om de gijzelaars die worden vastgehouden door Hamas vrij te laten, en riep ook op tot een staakt-het-vuren. Deze boodschap stond centraal tijdens zijn toespraak op het

---

[232] De Morgen, *Bisschop Johan Bonny onder vuur door Joodse organisatie na 'schandalige' uitspraken over Israël* (9 november 2023), https://www.demorgen.be/snelnieuws/bisschop-johan-bonny-onder-vuur-door-joodse-organisatie-na-schandalige-uitspraken-over-israel~b4928230/?referrer=https://www.google.com/ (toegang 14.05.2024).
[233] *Ibid*.
[234] Deze uitspraken werden o.a. gemaakt tijdens een interview met journaliste Amy Goodman in haar programma 'Democracy Now!'; zie hiervoor: https://www.youtube.com/watch?v=7BEVLD6YHsc (toegang 20.05.2024).
[235] Allan Brownfeld, "To Silence Critics of Israel, The Term 'Anti-Semitism' Is Being Trivialized." In *The Washington report on Middle East affairs*. 41 (5), (2022): 28–28. [Eigen vertaling]
[236] *Ibid*.
[237] Philippe, Keulemans, *Paus ontmoet zowel Joodse als Palestijnse families* (23 november 2023), https://www.kerknet.be/kerknet-redactie/nieuws/paus-ontmoet-zowel-joodse-als-palestijnse-families (toegang 25.04.2024).

Sint-Pietersplein, waar duizenden gelovigen zich verzamelden voor zijn zegen van de stad en de wereld vanaf het balkon van de Sint-Pietersbasiliek[238].

Hoofdstuk 6: Mogelijke oplossingen en toekomstperspectieven

6.1 Tweestatenoplossing

Het Israëlisch-Palestijns conflict is diep geworteld in historische gebeurtenissen en territoriale spanningen die teruggaan tot het begin van de twintigste eeuw. Niettemin is het belangrijk om te erkennen dat religie, hoewel vaak gebruikt als rechtvaardiging voor geweld, niet inherent synoniem is met conflict. Karen Armstrong onderzoekt in haar boek *Fields of Blood: Religion and the History of Violence* (2015) de historische wortels van de verhouding tussen religie en geweld van de oudheid tot de moderne tijd[239]. Armstrong plaatst religieus geweld in een bredere context van sociaal-economische, politieke en culturele factoren, waarbij ze betoogt dat geweld aanvankelijk meer te maken had met politieke en economische strijd dan met religieuze overtuigingen[240]. Vóór de oprichting van de staat Israël in 1948 leefden Joden en Palestijnen, waaronder moslims en christenen, eeuwenlang in relatieve vrede en co-existentie in de regio, wat aantoont dat harmonie mogelijk is binnen de diverse religieuze en etnische groepen[241].

Hoewel de voorgaande hoofdstukken een somber beeld schetsten van de situatie, is het belangrijk om te geloven dat er nog steeds ruimte is voor hoop en optimisme in de zoektocht naar vrede en stabiliteit tussen Palestijnen en Israëli's. De tweestatenoplossing, die voor het eerst ter sprake kwam na de bezetting van de Palestijnse Gebieden door Israël in 1967, wordt vaak gepresenteerd als dé oplossing voor het conflict[242].

Een belangrijke mijlpaal in de zoektocht naar een oplossing voor het conflict waren de Oslo-akkoorden van 1993. Deze overeenkomsten, bereikt tussen Israël en de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO), beoogden een einde te maken aan het Israëlisch-Palestijns conflict en een pad te effenen voor de oprichting van een Palestijnse staat naast Israël[243]. Ondanks de hoop die de Oslo-akkoorden aanvankelijk brachten, escaleerde het conflict al snel weer door aanhoudende spanningen, internationale druk en extremistisch geweld, culminerend in de moord op de Israëlische premier Yitzhak Rabin in 1995 door Yigal Amir, een Joodse extreemrechtse extremist[244].

Religieuze teksten in zowel de joodse als de islamitische traditie benadrukken het belang van vrede en harmonie. In de Tora, Leviticus 19:18, wordt bijvoorbeeld de nadruk

---

[238] VRT, *Paus Franciscus klaagt "uitzichtloze humanitaire situatie" in Gaza aan tijdens Urbi et Orbi* (25 december 2024), https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/12/25/paus-franciscus-stelt-uitzichtloze-humanitaire-situatie-in-gaz/ (toegang 25.04.2024).
[239] Karen Armstrong, *Fields of Blood: Religion and the History of Violence*, Londen: The Bodley Head, 2014.
[240] *Ibid*.
[241] Nur Masalha, *Palestine: A Four Thousand Year History*, London: Zed Books Ltd, 2018, p. 268.
[242] Jim Zanotti, "Israel and The Palestinians: Prospects for a To-State Solution." In *Current Politics and Economics of the Middle East,* 2 (1), (2011): 43-.
[243] Jim Zanotti, "Israel and The Palestinians: Prospects for a To-State Solution." In *Current Politics and Economics of the Middle East. 2 (1),* (2011): 43-.
[244] *Ibid*.

gelegd op liefde en respect voor de medemens als essentiële principes voor vreedzaam samenleven:

> "Blijf geen wraakzucht of wrok koesteren, maar heb je naaste lief als jezelf. Ik ben de HEER."[245]

Een vergelijkbare boodschap wordt gevonden in de Koran, waarin wordt opgeroepen tot vreedzame co-existentie tussen verschillende gemeenschappen. Volgend vers uit soera Al-Hoedjoerat (49:13) illustreert dit:

> "O mensen, Wij hebben jullie uit een man en een vrouw geschapen en Wij hebben jullie tot volkeren en stammen gemaakt opdat jullie elkaar zouden kennen. De voortreffelijkste van jullie is bij God de godvrezendste. God is wetend en welingelicht."[246]

Deze religieuze verzen illustreren de mogelijkheid tot samenleven en wederzijds respect tussen Israëli's en Palestijnen in de regio. De politieke realiteit is echter veel complexer. Het realiseren van een tweestatenoplossing vergt niet alleen de politieke wil van de betrokken partijen, maar ook een actieve bemiddeling en steun van de internationale gemeenschap. Sinds de oorlog van 7 oktober 2023 is de roep om de erkenning van een Palestijnse staat luider geworden binnen Europa, waar echter geen consensus heerst over de beste aanpak[247]. De steun voor de erkenning van een Palestijnse staat komt vooral van Europese landen zoals Spanje, Ierland en Noorwegen[248]; deze landen beslisten op 22 mei 2023 om Palestina officieel te erkennen[249]. Vooral Pedro Sánchez, de Spaanse premier, neemt hierin een leidende rol en tracht ook de andere Europese staten te overtuigen[250]. Desalniettemin hebben andere Europese landen tegenstrijdige opvattingen over de meest geschikte benadering voor het bereiken van een tweestatenoplossing. Hoewel veel landen, waaronder België[251], streven naar de erkenning van een Palestijnse staat, geven zij de voorkeur aan directe onderhandelingen tussen Israël en de Palestijnen als de juiste weg hiernaartoe[252]. Zij beschouwen eenzijdige erkenning van Palestina als een onaanvaardbare stap die Israël in een lastige positie zou brengen[253]. Landen zoals Duitsland, Nederland en Oostenrijk lijken helemaal niet bereid te zijn om Israël te passeren[254].

---

[245] Debijbel, https://www.debijbel.nl/bijbel/NBV21/LEV.19 (toegang 15.05.2024).
[246] TANZIL.NET; https://tanzil.net/#trans/nl.leemhuis/49:13 (toegang 15.05.2024).
[247] De Standaard, *Spanje wil Palestina erkennen als staat, maar hoe denken de andere EU-landen daarover?* (17 april 2024), https://www.standaard.be/cnt/dmf20240417_9281509 (toegang 16.05.2024).
[248] *Ibid*.
[249] VRT NWS, *Israël "heel erg boos" over beslissing van Noorwegen, Spanje en Ierland om Palestina als staat te erkennen* (22 mei 2023), https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/05/22/noorwegen-zal-palestijnse-staat-officieel-erkennen-volgen-ander/#:~:text=Volgende%20week%2C%20op%20dinsdag%2028,nu%20zijn%20die%20dus%20bevestigd (toegang 23.05.2024).
[250] *Ibid*.
[251] Kort na de erkenning door Spanje kwam in België de federale regering bijeen om een beslissing te nemen. Hieruit bleek dat vooral de Franstalige liberalen op de rem staan.
[252] *Ibid*.
[253] *Ibid*.
[254] *Ibid*.

Alexander Loengarov, een expert op het gebied van internationaal recht verbonden aan KU Leuven, beschouwt de tweestatenoplossing als een mogelijke en misschien wel de meest wenselijke oplossing voor het Israëlisch-Palestijns conflict. Loengarov benadrukt echter de noodzaak van een realistische evaluatie van de huidige haalbaarheid en de complexe context waarin deze oplossing moet worden geïmplementeerd. Externe actoren moeten voorzichtig zijn en niet te haastig aandringen op een tweestatenoplossing zonder rekening te houden met de diepgewortelde geschillen en uitdagingen die het conflict kenmerken, benadrukt hij. Ondanks de toenemende steun voor een tweestatenoplossing, blijven er aanzienlijke obstakels bestaan die de verwezenlijking ervan belemmeren[255]. Loengarov meent dat een politieke oplossing niet duurzaam kan zijn wanneer deze van bovenaf wordt opgelegd. Aan Israëlische zijde wordt het scenario van een Palestijnse staat naast Israël door een meerderheid verworpen, vooral na de bloedige gebeurtenissen op 7 oktober 2023. Bovendien meent Loengarov dat het gebrek aan politieke ervaring en infrastructuur onder Palestijnen een obstakel vormt voor de oprichting van een levensvatbare Palestijnse staat[256].

Palestijnse leiders hebben echter betoogd dat de bevolking wel degelijk de capaciteiten heeft om een eigen staat te besturen; zo meent Husam Zumlot, de Palestijnse ambassadeur van het Verenigd Koninkrijk, dat Palestijnen voldoende intellectuele capaciteiten hebben om een staat te besturen[257]. Zumlot verwijst naar het hoge alfabetiseringspercentage in de Palestijnse gebieden, die het hoogst scoren in de Arabische wereld. In 2019 bedroeg het totale alfabetiseringspercentage in de Palestijnse Gebieden (Gaza en Westelijke Jordaanoever) meer dan 97 procent, terwijl het voor mannen specifiek bijna 99 procent was en voor vrouwen iets lager op 96 procent lag[258].

Het aanhoudende conflict tussen Israël en Palestina heeft ook de rol van de Verenigde Staten in de schijnwerpers gezet. Volgens Joe Biden, de Amerikaanse president en belangrijkste bondgenoot van Israël, vormt de huidige extreemrechtse Israëlische regering een belemmering voor een mogelijke oplossing. Op 12 december 2023 verklaarde Biden dat Netanyahu zijn extreemrechtse regering diende te veranderen omdat de regering-Netanyahu, volgens Biden, een hindernis vormt voor een toekomstig vredesproces[259]. Hiermee verwees de president indirect naar extreemrechtse ministers zoals Smotrich, minister van Financiën en Ben Gvir, minister van Veiligheid. Terwijl de internationale gemeenschap een poging doet om een staakt-het-vuren te bereiken, hebben deze twee ministers openlijk hun intentie uitgesproken om Gaza te herkoloniseren; op 28 januari bespraken ze op de conferentie "Settlement Brings Security" de bouw van

---

[255] Alexander Loengarov, *Don't Rush the Two-State Solution* (4 maart 2024), https://nationalinterest.org/feature/don%E2%80%99t-rush-two-state-solution-209853 (toegang 16.05.2024).
[256] *Ibid*.
[257] Arab News, *Israeli, Palestinian UK envoys give opposing views on 2-state solution* (16 december 2023), https://www.arabnews.com/node/2426766/middle-east (toegang 16.05.2024).
[258] Aaron O'Neill, *West Bank & Gaza: literacy rate from 2007 to 2019, total and by gender* (20 november 2023), https://www.statista.com/statistics/1423995/literacy-rate-in-palestine/ (toegang 16.05.2024).
[259] Reuters, *Biden says Netanyahu must change, Israel losing global support* (12 december 2023), https://www.reuters.com/world/middle-east/biden-israel-starting-lose-support-over-indiscriminate-bombing-gaza-2023-12-12/ (toegang 16.05.2024).

nieuwe Israëlische nederzettingen in Gaza en de Westelijke Jordaanoever. Twaalf ministers uit de regering-Netanyahu waren bij deze conferentie aanwezig[260].

Dit alles speelde zich af te midden van de rechtszaak 'Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem' bij het Internationaal Gerechtshof in Den Haag (ICJ) tussen 19 en 26 februari 2024 over de (on)wettigheid van deze nederzettingen[261].

In de nasleep van deze ontwikkelingen blijft de vraag naar een tweestatenoplossing centraal staan in de internationale diplomatieke inspanningen om vrede en stabiliteit te bevorderen in het Midden-Oosten. Terwijl vooruitgang wordt geboekt in de richting van een politieke oplossing op internationaal niveau, blijft het op lokaal niveau in Israël een gevoelig thema om te spreken over een tweestatenoplossing, zeker na 7 oktober 2023.

6.2 Binationale staat

Het artikel "Israel–Palestine: One State or Two: Why a Two-State Solution is Desirable, Necessary, and Feasible" van Benjamin Miller bespreekt naast de tweestatenoplossing alternatieve mogelijkheden zoals de oprichting van een binationale staat, ofwel één staat met gelijke rechten voor zowel Israëli's als Palestijnen, vergelijkbaar met bijvoorbeeld de natiestaten in West-Europa[262]. Dit concept werd voor het eerst geïntroduceerd door de filosoof Martin Buber (1878-1965). Buber, zelf eerder een cultuurzionist, pleitte voor een gezamenlijke Arabisch-Joodse staat waarin beide bevolkingsgroepen zich vrijelijk konden ontwikkelen en hun religie ongehinderd konden beoefenen[263].

Miller betoogt echter dat dit model waarschijnlijk niet zal werken vanwege diepe nationalistische verdeeldheid. Miller wijst erop dat beide partijen hun eigen nationale identiteit graag willen benadrukken, hetgeen ongetwijfeld tot spanningen zal leiden. Zowel Palestijnen als Joden hebben sterke affiniteiten met hun respectievelijke nationale, etnische, religieuze en culturele identiteiten, wat de constructie van een gemeenschappelijke identiteit in een binationale staat bemoeilijkt, meent Miller[264].

Tot slot heeft het Palestijnse vluchtelingenprobleem een aanzienlijke invloed op mogelijke oplossingen omdat hun recht op terugkeer naar het Israël van vóór 1967 een cruciale kwestie is – naar schatting zijn er volgens United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) in totaal 5,9 miljoen Palestijnse vluchtelingen inclusief de vluchtelingen in de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever[265]. De terugkeer van Palestijnse

---

[260] Reuters, *Israeli settlers hold conference on resettlement in Gaza* (28 januari 2024), https://www.reuters.com/world/middle-east/israeli-settlers-hold-conference-resettlement-gaza-2024-01-28/ (toegang 17.05.2024).

[261] International Court of Justice, *Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem* (26 februari 2024), https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/186/186-20240226-pre-01-00-en.pdf (toegang 16.05.2024).

[262] Benjamin Miller, "Israel-Palestine: One State or Two: Why a Two-State Solution is Desirable, Necessary, and Feasible." In *Ethnopolitics* 15 (4), (2016): 438–452.

[263] Joachim Yeshaya, *Joden en moslims aan zet: Joods-islamitische ontmoetingen vroeger en nu*, Kalmthout: Pelckmans, 2023, p. 85.

[264] *Ibid*.

[265] UNHCR, *Figures at a glance* (14 juni 2023), https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-are/figures-glance (toegang 15.05.2024).

vluchtelingen naar één enkele, binationale staat zou de demografische samenstelling en politieke dynamiek verder compliceren[266].

Besluit

Het Israëlisch-Palestijns conflict is een complex en langdurig conflict, diepgeworteld in historische, religieuze, politieke en sociale factoren. De beeldvorming rondom dit conflict is vaak ongenuanceerd, waarbij het al te vaak wordt gereduceerd tot een eenvoudig religieus conflict tussen moslims en joden. Dit veronachtzaamt de belangrijke politieke dimensies die een cruciale rol spelen. Het doel van deze thesis was om te onderzoeken in hoeverre religieuze en politieke dimensies het conflict beïnvloeden.

De resultaten tonen aan dat zowel Palestijnen als Joodse Israëli's religieuze concepten gebruiken om hun gewelddadige acties te rechtvaardigen. Dit patroon van religieuze rechtvaardiging is sinds de oorlog van 7 oktober 2023 duidelijk aanwezig aan beide zijden. Hoewel, paradoxaal genoeg, religieuze teksten in theorie een basis zouden kunnen vormen voor toenadering en vredesgesprekken (cf. Koran 49:13 en Leviticus 19:18), blijkt dit in de praktijk verre van realiseerbaar gezien de huidige omstandigheden.

Het literatuuronderzoek toont aan dat er een complexe en voortdurende wisselwerking is tussen religieuze en politieke dimensies die het conflict beïnvloeden en verder aanwakkeren. Religie wordt vaak gebruikt als rechtvaardiging voor geweld, maar de onderliggende oorzaak ligt vaak in diepgewortelde politieke spanningen en territoriale ambities zoals de nederzettingenpolitiek op de Palestijnse Gebieden. Dit heeft belangrijke implicaties voor beleidsmakers en vredesonderhandelaars, die moeten erkennen dat duurzame vrede niet kan worden bereikt zonder aandacht te besteden aan deze fundamentele oorzaken.

De diversiteit binnen de Joodse gemeenschap in Israël speelt een cruciale rol in de dynamiek van het conflict. Zoals de Pew Research Center survey van 2016 aantoont, zijn er aanzienlijke verschillen in religieuze overtuigingen en praktijken onder Israëli's. Deze diversiteit draagt bij aan de veelzijdigheid van standpunten binnen het conflict. Niet elke Israëli is per definitie ook Joods.

Het religieus zionisme legt een sterke nadruk op de Bijbelse en historische betekenis van Sion en de Tempelberg. Deze heilige locaties zijn symbolisch geladen en spelen een centrale rol in zowel de Joodse eschatologie als in de hedendaagse politieke spanningen. De herhaalde bezoeken van Israëlische politici en ultranationalistische groepen aan de Tempelberg illustreren de voortdurende spanningen rondom deze plek, die eveneens heilig is voor de moslims vanwege de sacrale status van de al-Aqsamoskee. Dit veroorzaakt frequent conflicten tussen Israëli's en Palestijnen, waarbij religieuze en politieke aspiraties onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

---

[266] Benjamin Miller, "Israel-Palestine: One State or Two: Why a Two-State Solution is Desirable, Necessary, and Feasible." In *Ethnopolitics* 15 (4), (2016): 438–452.

De eschatologische verwachtingen van een Messias en de herbouw van de Tempel vormen een integraal onderdeel van de Joodse religieuze traditie. Deze verwachtingen hebben een directe invloed op de politieke en militaire strategieën binnen het conflict. Deze ideeën worden gesteund door extreemrechtse politici zoals Itamar Ben Gvir en Bezalel Smotrich, die een invloedrijke rol spelen sinds de oorlog van 7 oktober 2023.
Een vergelijkbare trend is zichtbaar bij de Palestijnen. Hamas rechtvaardigt zijn acties en aanspraken op het land door middel van Koranische interpretaties en verwijzingen naar de Hadith. De verrassingsaanval van Hamas op 7 oktober 2023 werd gerechtvaardigd met religieuze concepten uit de Koran, waarbij specifieke verzen werden aangehaald om hun strijd tegen de Israëlische bezetting te legitimeren. Deze religieuze interpretaties worden gebruikt om steun te mobiliseren binnen de bredere moslimgemeenschap.

Op politiek vlak speelt het Amerikaanse buitenlandse beleid een cruciale rol in de ontwikkelingen in het conflict. De Abraham-akkoorden, ondertekend in 2020, zijn vredesovereenkomsten tussen Israël en verschillende islamitische landen, waaronder Verenigde Arabische Emiraten, Bahrein, Soedan en Marokko, die bestuurd worden door soennitische leiders. Deze akkoorden bevorderen diplomatieke betrekkingen, economische samenwerking en vrede, maar hebben ook controverse veroorzaakt binnen de bredere islamitische wereld. Kritiek kwam onder meer van het soennitische Turkije, Qatar, de Palestijnse Autoriteit en Hamas. Daarnaast worden deze akkoorden fel belaagd door sjiitisch geïnspireerde regeringen en groeperingen zoals respectievelijk Iran en Hezbollah, die deze normalisatie zagen als een verraad aan de Palestijnse zaak en een bedreiging voor hun eigen (geopolitieke) belangen in de regio.

De religieuze dimensies van het zionisme en het Israëlisch-Palestijns conflict zijn onmiskenbaar complex en diepgeworteld. Terwijl politieke en militaire aspecten vaak de aandacht trekken, blijft de religieuze context een fundamentele onderlaag die de standpunten en acties van de betrokken partijen beïnvloedt. Het is essentieel om deze religieuze en politieke dimensies te erkennen en te begrijpen om tot een alomvattende oplossing voor het conflict te komen.

Beperkingen en aanbevelingen

Deze studie richt zich op de politieke en religieuze dimensies van het Israëlisch-Palestijns conflict. Andere interdisciplinaire benaderingen, zoals bijvoorbeeld de socio-economische factoren in Palestina, werden buiten beschouwing gelaten vanwege de beperkte omvang van de thesis. Het kan echter nuttig zijn om in toekomstig onderzoek ook deze dimensie te betrekken, aangezien socio-economische omstandigheden, zoals in de Gazastrook bijvoorbeeld, een cruciale rol spelen in de dynamiek van het conflict.

Vanwege de beperkte omvang van deze thesis kon er geen uitgebreid onderzoek worden gedaan naar hoe voorgaande regeringen in Israël religieuze dimensies in het conflict hebben geïntegreerd. Toekomstig onderzoek zou kunnen onderzoeken of en hoe eerdere Israëlische regeringen religieuze teksten gebruikten tijdens voorgaande conflicten, en deze bevindingen vergelijken met de benadering van de huidige regering-Netanyahu. In

dit verband wordt de Zesdaagse Oorlog van 1967 en de messiaanse overwinningsroes die daarop volgde vaak genoemd als een keerpunt, wat suggereert dat religieuze dimensies toen prominenter werden in de politieke retoriek en strategie. Een vergelijkbare analyse voor de Palestijnen zou eveneens waardevol kunnen zijn.

Daarnaast kan het zinvol zijn om interviews of enquêtes af te nemen bij religieuze Palestijnen en Joden in België om inzicht te krijgen in hoe zij kijken naar religieuze interpretaties van het conflict. Dit zou een breder perspectief kunnen bieden en helpen om de invloed van religie op de percepties en houdingen van diaspora-gemeenschappen te begrijpen.

Bij de interpretatie van religieuze teksten in deze thesis is er niet diep ingegaan op de hermeneutische meningsverschillen rondom de betreffende verzen. Hoewel dit ons te ver zou afleiden van de kern van het onderzoek, kan het in toekomstig onderzoek nuttig zijn om te onderzoeken hoe exegeten verschillen in hun interpretaties van Koranische of Bijbelse teksten, aangezien deze verschillen aanzienlijke invloed kunnen hebben op de manier waarop religie wordt gebruikt om geweld te rechtvaardigen of vrede te bevorderen.

Evenzo zijn de interpretaties van politieke gebeurtenissen, zoals de Oslo-akkoorden (1993-1995) of de Abraham-akkoorden (2020), gebaseerd op subjectieve analyses van politieke analisten. Het is belangrijk om te beseffen dat politieke analyses variëren afhankelijk van de politieke voorkeuren van de analisten – ook zij kunnen met een gekleurde bril naar de gebeurtenissen kijken. Een meer gediversifieerde benadering van de interpretatie van (geo-)politieke gebeurtenissen zou de objectiviteit van de bevindingen kunnen versterken.

Met betrekking tot de geopolitieke diversiteit is het zinvol te onderzoeken welke invloed de breuklijn tussen soennieten en sjiieten heeft op het conflict. Bijvoorbeeld, waarom vinden soennitische leiders meer toenadering tot de Abraham-akkoorden (2020), terwijl sjiitisch geïnspireerde leiders zich juist fel tegen deze normalisatiegesprekken keren? Daarnaast is het interessant om te onderzoeken waarom het soennitisch geïnspireerde Hamas sjiitische bondgenoten heeft, zoals Hezbollah, de Houthi's en Iran.

Deze thesis kon ook niet dieper ingaan op de wijze waarop geostrategische belangen het conflict beïnvloeden. In dat opzicht wordt het Ben Gurion-kanaalproject genoemd. Dit infrastructureel project, gericht op het creëren van een alternatieve scheepvaartroute voor het Suezkanaal, kan de geopolitieke dynamiek van de regio beïnvloeden, vooral gezien de mogelijke plannen om het kanaal door de Gazastrook te leiden. De controle over zo'n strategische route zou niet alleen economische voordelen bieden, maar ook geopolitieke macht verlenen aan Israël. Vervolgonderzoek naar de geostrategische implicaties ervan in het Israëlisch-Palestijns conflict zou zinvol zijn.

Tot slot is deze thesis geschreven terwijl het conflict nog steeds voortduurt. De actuele gebeurtenissen tot en met 25 mei 2024 werden geïntegreerd, maar het is belangrijk om te erkennen dat de situatie voortdurend evolueert. Hierdoor kunnen nieuwe elementen opduiken die niet in deze thesis zijn behandeld, wat betekent dat voortdurende herziening en actualisering noodzakelijk zijn voor een volledig begrip van het conflict.

Originaliteitsverklaring

Faculteit Theologie en Religiewetenschappen
KU Leuven

KATHOLIEKE
UNIVERSITEIT
LEUVEN

Bespreek in de loop van het redactieproces van het werkstuk dit document en de thematiek van plagiaat met uw (co-)promotor of eventueel met de ombudspersoon.

Ik verklaar hierbij

- dat op correcte wijze wordt verwezen naar alle bronnen – ook internetbronnen – opgenomen in voetnoten en bibliografie van voorliggend werkstuk.
- dat op correcte wijze wordt verwezen naar alle bronnen van geparafraseerde teksten opgenomen in voetnoten en bibliografie van voorliggend werkstuk.
- dat voorliggend werkstuk volledig eigen werk is en nergens gebaseerd is op materiaal uit externe bronnen waarnaar niet wordt verwezen (daarbij het werk van andere studenten of professionele instanties inbegrepen).
- dat voorliggend werkstuk nergens elders eerder werd neergelegd met het oog op het behalen van een academisch studiecertificaat en nooit in dezelfde vorm.
- dat ik de universitaire definitie van plagiaat zoals opgenomen in de *Richtlijnen voor het schrijven van scripties, masterproeven en proefschriften* heb gelezen en begrepen. Deze definitie luidt:

  > "Plagiaat is een vorm van examenfraude die bestaat uit elke overname zonder adequate bronvermelding van het werk (ideeën, teksten, structuren, beelden, plannen, ...) van anderen, op identieke wijze of onder licht gewijzigde vorm. Voor de toepassing van dit reglement wordt de overname van eigen werk zonder bronvermelding als examenfraude beschouwd".

- dat ik de facultaire aanbevelingen om plagiaat te vermijden zoals die aan bod komen in de *Richtlijnen voor het schrijven van scripties, masterproeven en proefschriften* heb gelezen, begrepen *en toegepast*.
- dat ik kennis heb genomen van de facultaire en universitaire sancties toegepast in geval plagiaat wordt vastgesteld (zie art. 84-86 in het *Onderwijs- en Examenreglement*).
- dat ik me er bewust van ben dat inspanningen zullen worden geleverd om in het werkstuk eventuele vindplaatsen van plagiaat aan het licht te brengen en dat de universiteit daarvoor gebruik maakt van gespecialiseerde software voor plagiaatdetectie zoals Turn-it-In.

Dit formulier moet worden ingevuld, ondertekend en voorzien van datum. Het is verplicht een ondertekend origineel op te nemen in elk van de definitieve, ingebonden versies van het werkstuk die worden ingediend op het onderwijs- en studentensecretariaat (voor proefschriften: onderzoekssecretariaat) voor de verdediging.

Naam en voornaam: Aânaji Hicham

Titel van het werkstuk: Tussen religie en politiek: religieuze en politieke dimensies van het Israëlisch-Palestijns conflict

Handtekening	Indiendatum
Hicham Aanaji	26/05/2024

KU LEUVEN

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN
FACULTEIT THEOLOGIE EN RELIGIEWETENSCHAPPEN
SINT-MICHIELSSTRAAT 4 BUS 3100
3000 LEUVEN, BELGIË

Attest Masterproef: Methodologische sessies

Hicham Aânaji

legde met succes de opdrachten af van de Masterproef: Methodologische sessies [A05G2a]

.

Handtekening

Dr. Wouter Biesbrouck

Academiejaar 2023-2024

Dit document moet achteraan in de Scriptie toegevoegd worden